

ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 1.1 ความหมายของ โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 1.2 ความเป็นมาของการจัด โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 1.3 วัตถุประสงค์ของการจัด โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 1.4 ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
2. การดำเนินงาน โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 2.1 ขั้นตอนการดำเนินงาน
 - 2.2 รูปแบบการจัดอาหารกลางวัน ในโรงเรียน
 - 2.3 ประเภทของการจัดอาหารกลางวัน ในโรงเรียน
 - 2.4 ประเภทของ โรงเรียนที่จัดกิจกรรมอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 2.5 งบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 2.6 การดำเนินงานจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา
 - 2.7 กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียน
4. ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ความหมาย ของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

มีผู้ให้ความหมายของ โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนไว้หลายท่าน เป็น ต้นว่า โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง อาหารกลางวันที่โรงเรียนจัดทำขึ้น ขายให้แก่ักเรียนโดยไม่คิดกำไร เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับอาหารที่ครบถ้วน ได้สัดส่วนเพียง หนึ่ง ในสามของความต้องการอาหารของเขาในหนึ่งวัน (ทวิวิมล ธานี, 2521) เช่น เดียวกับ วิณะ วีระไวทยะ (2524) ที่กล่าวว่า อาหารกลางวันช่วยให้เด็กได้รู้จักเลือก รับประทานอาหาร ได้ถูกต้องถูกส่วนรู้จักรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่นและยังเป็นหลักประกันว่า อย่างน้อยในวันนั้นเด็กได้รับสารอาหารต่าง ๆ หนึ่ง ในสามของความต้องการในหนึ่งวัน แต่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้ให้ความหมายของโครงการ อาหารกลางวันในโรงเรียนว่า หมายถึง โครงการส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้ รับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี การเลือกอาหารที่ ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง บริการที่โรงเรียนจัดอาหารกลางวันให้นักเรียนในโรงเรียนได้รับประทาน โดยมีรูปแบบ การบริการในลักษณะต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง รวมทั้งสภาพของ โรงเรียนและท้องถิ่น อาหารที่จัดต้องมีคุณค่าทางโภชนาการถูกสุขลักษณะ มีปริมาณเพียงพอและมีราคาพอเหมาะ เพื่อส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี การเลือกอาหาร ที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

ความเป็นมาของการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ได้เริ่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รับผิดชอบ โดยทำในรูปแบบการทดลอง จากการทดลองพบว่าในช่วงเวลา 20 ปีแรก โครงการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และไม่ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล จึงต้องขอความร่วมมือจากองค์การหรือมูลนิธิต่างประเทศอยู่เสมอ

การจัดโครงการอาหารกลางวันในระยะเริ่มแรก จัดทำในจำนวนโรงเรียนที่น้อยมาก คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2495 - 2516 มีจำนวนโรงเรียนที่ดำเนินโครงการเพียง 251 โรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2527) และเมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 3 มีโรงเรียนดำเนินงานตามโครงการ 156 โรงเรียน

ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 ได้มีการดำเนินการโครงการอาหารกลางวันอย่างจริงจัง โดยคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้บรรจุ โครงการอาหารกลางวันไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 4 - 5 และได้เพิ่มจำนวนโรงเรียนเพื่อดำเนินการมากขึ้นทุก ๆ ปี

เมื่อ พ.ศ. 2523 ได้มีการโอนการศึกษาประชาบาลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และได้ดำเนินการเรื่องโครงการอาหารกลางวันเรื่อยมา และมีโรงเรียนที่จัดโครงการอาหารกลางวันเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะรัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณและในภาคเอกชนได้เข้ามามีบทบาทให้ความช่วยเหลือมากขึ้น จนถึงปัจจุบันนี้โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้รับงบประมาณและดำเนินโครงการอาหารกลางวันทุกโรงเรียน โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีความต้องการที่จะให้โครงการอาหารกลางวัน ได้ช่วยแก้ไขเด็กนักเรียนยากจนได้มาโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และเป็นการแก้ปัญหาเด็กในวัยเรียนที่มีสภาพการขาดสารอาหาร น้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้เป็นเด็กที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ จะได้เป็นพื้นฐานต่อการจัดการศึกษาของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการอาหารกลางวันไว้ว่า

1. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง
2. เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่า และปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย
3. เพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน
4. เพื่อสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร
5. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการศึกษแก่ชุมชน และนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

จากวัตถุประสงค์ของการดำเนินโครงการอาหารกลางวันของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติทั้ง 5 ประการนั้น มีแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การจัดโครงการอาหารกลางวัน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง

ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 ได้กำหนดโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตรเป็นกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ คือ กลุ่มทักษะ (ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ

กิจกรรมในโครงการอาหารกลางวัน เป็นส่วนหนึ่งของงานในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องงานเกษตร งานบ้าน ในการที่จะให้กิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องงานเกษตร งานบ้าน และโครงการอาหารกลางวันบรรลุเป้าหมาย จึงควรหาแนวทางการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันให้มากที่สุด โดยมีกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง วิธีนี้คาดว่าจะ เป็นผลดีต่อนักเรียน เพราะนักเรียน

ได้เรียนรู้ภาคทฤษฎีและฝึกภาคปฏิบัติควบคู่กันไป ทำให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

2. โครงการอาหารกลางวันต้องการให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่า และปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย

ในการรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ก็คือการรับประทานอาหารซึ่งเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย อาหารต่าง ๆ ที่รับประทานนั้นเรียกว่า ธาตุอาหาร ดัง สุธาติ โสภประยูร (2521) กล่าวว่า มี 6 ชนิดด้วยกันคือ โปรตีน มีมากในอาหารประเภทเนื้อสัตว์ทุกชนิด นม ไข่ และถั่วต่าง ๆ คาร์โบไฮเดรต มีมากในอาหารจำพวกข้าว แป้ง เผือก มัน และน้ำตาล ไขมัน เป็นธาตุอาหารที่มีมากในน้ำมันสัตว์ น้ำมันพืช วิตามินมีมากในอาหารทั่ว ๆ ไป เช่น ผักและผลไม้ต่าง ๆ เกลือแร่ต่าง ๆ มีมากในอาหารทั่ว ๆ ไปและธาตุอาหารอีกชนิดหนึ่งคือ น้ำ

ส่วนการรับประทานอาหาร ให้ได้ปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกายนั้น กองส่งเสริมผลศึกษาและสุขภาพ กรมผลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2530) ได้เสนอแนะว่า การจัดหาอาหารให้ครบมาตรฐานนั้นทำได้ดังนี้

2.1 ให้อาหารมีจำนวนเพียงพอที่จะให้แรงงาน ซึ่งจำนวนแรงงานที่ต้องการของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันตามอายุ เพศ การทำงานและภาวะของร่างกาย และอาหารที่ได้รับจะต้องเพียงพอสำหรับเมทาโบลิซึมของเซลล์ต่าง ๆ รวมทั้งสำหรับการสร้างและซ่อมอวัยวะ เพียงพอสำหรับประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

2.2 สารโปรตีนในอาหารต้องมีประมาณ 10 -15 เปอร์เซ็นต์ของแรงงานทั้งหมด

2.3 พวกร่างกายและน้ำตาลควรจะได้ 40 -70 เปอร์เซ็นต์ของแรงงาน

2.4 พวกร่างกายและไขมันให้พอที่จะให้แรงงาน ซึ่งควรเป็น 10 - 25 เปอร์เซ็นต์

2.5 พวกร่างกายจะขาดชนิดหนึ่งชนิดใดไม่ได้

2.6 สารพวกวิตามิน จัดอาหารที่จะมีสารพวกนี้ในจำนวนสูง ๆ

2.7 น้ำควรได้ไม่น้อยกว่าวันละ 1 ลิตร จากน้ำดื่ม ทั้งนี้ไม่รวมที่ได้จากเครื่องดื่ม

หรือจากอาหารและจากการเผาผลาญภายในร่างกาย

2.8 กากอาหาร ได้แก่ พวกร่างกายเซลล์ เป็นสารสำคัญต่อการขับถ่ายมีมากในผักและผลไม้

สำหรับปริมาณอาหารที่จะให้ประโยชน์ต่อร่างกายอย่างเพียงพอนั้นมีเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาหารโดยเฉพาะ และ จรินทร์ ธานีรัตน์ (2529) ได้รวบรวมไว้คือ ผู้ใหญ่ควรจะมีน้ำหนักวันละ 600 ลูกบาศก์เซนติเมตร สำหรับเด็กวันละ 1,200 ลูกบาศก์เซนติเมตร ควรจะได้รับประทานเนย จำนวน 2 ช้อนโต๊ะ โดยผสมกับอาหารชนิดอื่นก็ได้ การรับประทานผักให้รับประทานผักสีเขียวและสีเหลืองในปริมาณที่เพียงพอ ผลไม้ควรบริโภคดิบ ๆ แต่ล้างให้สะอาดมีปริมาณเพียงพอ เมล็ดพืชที่ไม่ถูกขัดถูมากนัก เช่น ข้าวซ้อมมือหรือข้าวกระยาทิพย์ ควรได้รับประทานสัปดาห์ละ 2 - 3 ครั้งหรือวันละครั้งในปริมาณที่พอสมควร ซึ่งสรุปได้ ดังนี้ (จรินทร์ ธานีรัตน์, 2529)

ประเภทและปริมาณอาหารประจำวัน

ประเภทอาหาร	จำนวนต่อวัน	ปริมาณที่ใช้ต่อ 1 มื้อ
1. นม	2 - 3 แก้ว	1 แก้ว (8 ออนซ์)
2. เนื้อหมู วัว เป็ด ไก่ ปลา	1 ครั้ง	ชิ้นเท่าฝ่ามือ
3. เนื้อ (หรือสิ่งเทียบเท่า)	1 ครั้ง	1/2 หรือ 2/3 ของถ้วย
4. ไข่	1 ครั้ง	1 - 2 ฟอง
5. ผักต่าง ๆ เขียวและเหลือง และอื่น ๆ	3 ครั้ง	ครึ่งละ 1/2 ถ้วย
6. มันเทศหรือฟักทอง	1 ครั้ง (หรือมากกว่า)	1/2 ถ้วย (ถ้าขนาดเล็ก)
7. ผลไม้	1 - 2 ครั้ง	ครึ่งละค่อนข้างแก้ว (ถ้าเป็นส้ม)
8. ข้าวและพืชอื่น ๆ	3 ครั้งหรือมากกว่า	ครึ่งละ 1 ถ้วย (หรือ 300 กรัม)
9. ไขมัน (เช่น น้ำมันหมู)	3 ครั้ง (ประมาณ)	ครึ่งละ 1 ช้อน
10. เครื่องในสัตว์ (เช่น ตับหมู วัว)	1 ครั้ง (อย่างน้อย) ต่อสัปดาห์	ปริมาณพอควร

3. โครงการอาหารกลางวันเพื่อช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน
ในการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ (2527) ได้กำหนดแนวทางไว้หลายกิจกรรม คือ

3.1 จัดให้มีวัน "โครงการอาหารกลางวัน" เพื่อเรียกร้องความสนใจและ
ทาบทาม เช่น "โครงการจับน้ำตานักเรียนขาดแคลนอาหารกลางวัน" โครงการวันแสงเทียน" ฯลฯ

3.2 โครงการฝากของกลับบ้าน เช่น ฝากลูกไก่ หรือพันธุ์พืชไปเลี้ยงหรือ
ปลูกที่บ้าน แล้วนำมาขายให้โรงเรียนในราคาถูกเพื่อช่วยโครงการอาหารกลางวัน

3.3 ให้โรงเรียนแนะนำอาชีพผู้ปกครองและนักเรียนเพื่อหารายได้โดยนำ
ผลผลิตมาขายให้โรงเรียนในราคาถูก

3.4 โรงเรียนตั้งกองทุนหรือมูลนิธิเพื่อนำดอกผลมาช่วยเหลือเป็นค่าอาหาร
ของนักเรียนที่ขาดแคลน

3.5 โครงการเด็กขยัน โดยให้เด็กช่วยทำงานในโครงการ และได้รับ
ประทานอาหาร 1 มื้อ

3.6 กระตุ้นให้ผู้ปกครองช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น จัดอาหารให้บุตรมา
รับประทานอาหารร่วมกัน ให้ค่าอาหารบุตรมาซื้ออาหารที่โรงเรียนหรือการร่วมมืออื่น ๆ

3.7 แจงให้ผู้มีจิตศรัทธา เพื่ออุปการะเด็กที่ขาดแคลนให้มีอาหารกลางวัน
รับประทานตามศรัทธา เช่น บริจาคเงิน 1,000 บาท เพื่ออุปการะเด็กได้ 5 คนหรือบริจาค
เป็นรายเดือนในอัตราต่ำเดือนละ 3 บาท เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียน

3.8 ขอความช่วยเหลือจากโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ หน่วยงานรัฐหรือ
เอกชน ขอเป็นอาหารหรือวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

3.9 ให้อาหารที่เหลือจากการขายแก่นักเรียนขาดแคลนเพื่อนำไปรับประทาน
3.10 ส่งเสริมให้ครูรับประทานอาหารกลางวันที่โรงเรียน โดยให้ครูเสีย
ค่าอาหารกลางวันเป็นรายเดือน แล้วนำเงินมาเป็นทุนหมุนเวียน

3.11 ตั้งชมรมหรือสมาคมผู้ปกครองและครู เพื่อจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน
และให้ความร่วมมืออื่น ๆ

3.12 จัดเวรหมุนเวียนในแต่ละกลุ่มผู้ปกครอง เพื่อประกอบอาหารเลี้ยงเด็ก
โดยผลัดเปลี่ยนกันไป

4. โครงการอาหารกลางวันจะช่วยสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร การสร้างสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารนี้ กองส่งเสริมผลศึกษาและ สุขภาพ กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2530) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

4.1 การปฏิบัติก่อนและหลังเวลาอาหาร ควรปฏิบัติดังนี้ คือ ควรหยุดเล่น หยุดทำงานสักครู่ก่อนเวลาอาหาร นึกผ่อนก่อนรับประทานอาหาร ล้างมือก่อนรับประทานอาหารทุกครั้ง หรือหากร่างกายสกปรกมากก็ควรอาบน้ำก่อน เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ ให้ล้างและบ้วนปาก หรือแปรงฟันให้สะอาด เมื่อรับประทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ ไม่ควรวิ่งเล่น หรือออกกำลังกายหนัก ๆ ควรให้ร่างกายได้พักผ่อน และเมื่อรับประทานอาหารเสร็จใหม่ ๆ ไม่ทำงานอะไรที่ต้องใช้สมอง เช่น คิดเลขยาก ๆ

4.2 การปฏิบัติระหว่างรับประทานอาหาร มีดังนี้ รับประทานอาหารแต่ละมื้อให้พอดี ไม่อึดเกินไป หรือน้อยเกินไป ไม่ดื่ม น้ำมากเกินไปในระหว่างรับประทานอาหารเพราะจะทำให้ รับประทานอาหารไม่ได้มาก ไม่รับประทานของหวานก่อนอาหารควรรับประทานหลังอาหารหลักแล้ว ไม่รับประทานอาหารอย่างเร่งรีบ เพราะจะทำให้เคี้ยวไม่ละเอียดและยังทำให้ รับประทานอาหารได้น้อย ทำจิตใจให้สดชื่นแจ่มใสระหว่างเวลารับประทานอาหาร ไม่ทะเลาะ เบาะแว้งกัน ซึ่งอาจทำให้อารมณ์เสีย

4.3 หลักปฏิบัติทั่วไปเพื่อให้เกิดสุขนิสัยในการรับประทานอาหาร ควรกระทำ ดังนี้ ควรได้อาหารให้ครบทั้ง 5 ประเภทในแต่ละวัน เพื่อให้ร่างกายได้รับสารอาหารครบ ทั้งปริมาณและคุณภาพ รับประทานอาหารให้เป็นเวลา ไม่รับประทานอาหารจุกจิก รับประทานอาหารที่สุก สะอาด ไม่ควรรับประทานอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ หลีกเลี่ยงอาหารที่มีรสจัดเกินไป ไม่ควรรับประทานอาหารที่มีแป้งหรือไขมันมากเกินไป เพราะจะทำให้อ้วน หลีกเลี่ยงการ รับประทานอาหารที่จะทำให้เกิดอาการแพ้ เลือกรับประทานอาหารตามเหตุผล ไม่ใช่เพราะ เชื่อคำโฆษณา หรือเพราะความเคยชิน และหลีกเลี่ยงความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับเรื่องอาหาร

4.4 มารยาทในการรับประทานอาหาร เราควรปฏิบัติตนในการรับประทานอาหาร ดังนี้ เข้าร่วมวงอาหารให้พร้อมกับคนอื่น ไม่ปล่อยให้คนอื่นต้องรอหรือเข้าร่วมวง เมื่อคนอื่นรับประทานอึดไปแล้ว รับประทานอาหารให้เรียบร้อยไม่มูมมาม เคี้ยวอาหารค่อย ๆ ไม่เล่นหยอกล้อหรือหัวเราะในระหว่างรับประทานอาหาร และตักอาหารโดยใช้ช้อนกลาง

4.5 สภาพแวดล้อม สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วคือ สภาพแวดล้อมในการรับประทานอาหาร ถ้าสามารถทำได้ควรจัดสภาพแวดล้อมดังนี้ ห้องอาหารควรเป็นห้องที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก ไม่อยู่ติดกับห้องน้ำ ห้องส้วม หรือบริเวณที่กั้นขยะอันจะทำให้มีกลิ่น หรือมีแมลงวันมารบกวนเวลารับประทานอาหาร โต๊ะอาหารและภาชนะที่ใช้ควรสะอาด และควรจัดโต๊ะอาหารให้สวยงามไม่รุงรัง และอารมณ์ของผู้เข้าร่วมวงอาหารควรจะเป็นกาน ไม่ควรเคร่งเครียดหรือหงุดหงิด

5. การจัดโครงการอาหารกลางวันจะเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการ ศึกษาแก่ชุมชน และนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้เสนอแนะการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการแก่ชุมชนและนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน ดังนี้

5.1 ประเภทของกลุ่มบุคคลที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดโครงการอาหารกลางวัน คือ ผู้ปกครองนักเรียน เจ้าหน้าที่ทางราชการต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชนเจ้าหน้าที่เกษตร ฝ่ายส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่เกษตรฝ่ายเคหะเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอ จังหวัด ฯลฯ และกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กรรมการศึกษา สมาคมผู้ปกครอง กลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว กลุ่ม ทส.ปช. กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มอาสาสมัคร สาธารณสุข อาสาพัฒนาหมู่บ้าน ผสส. ศิษย์เก่าโรงเรียน ชมรมต่าง ๆ บริษัท ห้างร้าน เอกชน ฯลฯ

5.2 วิธีการ วิธีการดำเนินการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดโครงการอาหารกลางวัน สามารถดำเนินการได้ 2 ทาง คือ การนำโรงเรียนไปสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้ามาสู่โรงเรียน

การนำโรงเรียนไปสู่ชุมชน อาจทำได้โดยการประชาสัมพันธ์ เป็นการแจ้งข่าวของโครงการในด้านจุดมุ่งหมาย วิธีการดำเนินงาน และประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งต้องทำกับบุคคลหลายกลุ่ม คือ นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำท้องถิ่น กรรมการศึกษา เจ้าหน้าที่ส่วนราชการต่าง ๆ มูลนิธิ องค์การ กลุ่มพลังต่าง ๆ หรือโรงเรียนให้ความร่วมมือกับชุมชน เมื่อชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

สำหรับการนำชุมชนมาสู่โรงเรียนนั้น โรงเรียนสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชุมชนเข้าร่วม อำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรม และใช้บริการต่าง ๆ ในโรงเรียน ให้การส่งเสริมสนับสนุนผลผลิตของชุมชน เช่น นำผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันและใช้ทรัพยากรในชุมชน เป็นแหล่งวิทยาการ

ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของโครงการอาหารกลางวันเอาไว้ ดังนี้

1. นักเรียนได้เรียนรู้หลักการปฏิบัติเกี่ยวกับโภชนาการ การเกษตร ฯลฯ จากการปฏิบัติจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. นักเรียนมีสุขภาพดีขึ้น มีความสามารถในการเรียน อันจะทำให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของชาติในอนาคต
3. นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง โดยบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เสียค่าใช้จ่ายอย่างประหยัด
4. นักเรียนมีพัฒนาการดีทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และมีสติปัญญา อันจะส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาและสำรวจข้อมูล เป็นขั้นตอนเบื้องต้นของการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งโรงเรียนต้องเตรียมข้อมูลให้พร้อม เพื่อช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เรื่องที่ต้องมีการศึกษาสำรวจมีดังนี้

1.1 บุคลากรที่จะให้ความช่วยเหลือโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ ครู ภารโรง นักเรียน ผู้ปกครอง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มยุวเกษตรกร พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่กรมประมง สัตวแพทย์อำเภอ เป็นต้น

1.2 งบประมาณในการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน โรงเรียนต้องคำนวณงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินการโครงการอาหารกลางวันโดยพิจารณาว่าจะซื้อวัสดุเพิ่มจากวัสดุการครัว การเกษตร และเครื่องใช้จำเป็นต่าง ๆ เป็นงบประมาณเท่าไรและวัสดุบริโภค (เงินหมุนเวียน) ที่จะใช้รวมเป็นงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งได้จากงบประมาณ ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจัดสรรให้ งบประมาณพัฒนาชนบทตามโครงการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มูลนิธิต่าง ๆ เช่นมูลนิธิอานันทมหิดล มูลนิธิไทยรัฐ มูลนิธิจอห์น เอฟ. เคนเนดี และองค์การยูนิเซฟ เป็นต้น การบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา บริษัท ห้างร้าน สมาคม และชมรมต่าง ๆ โรงเรียนจัดหาเองโดยการจัดงานชุมนุมศิษย์เก่า การจัดงานประจำปี การจัดงานวันปิดภาคเรียน เป็นต้น

1.3 วัสดุอุปกรณ์การครัว การเกษตร และเครื่องใช้ที่จำเป็นต่าง ๆ ซึ่งโรงเรียนต้องสำรวจวัสดุเหล่านี้ที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว และส่วนที่โรงเรียนรับประทานอาหารร่วมกัน ตลอดจนบริเวณที่จะทำการเกษตร เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน

1.4 สถานที่ที่จะประกอบอาหาร ที่สำหรับให้นักเรียนรับประทานอาหารร่วมกัน ตลอดจนบริเวณที่จะทำการเกษตร เพื่อสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน

1.5 จำนวนนักเรียนที่รับประทานอาหารเช้า จำแนกเป็นนักเรียนที่นำอาหารมาจากบ้าน ชื่อจากบริการของ โรงเรียน และจำนวนนักเรียนที่ขาดแคลนควรได้รับความช่วยเหลือ

1.6 แหล่งผลิตและสถานที่ที่จะซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหาร

2. แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวัน

เมื่อโรงเรียนดำเนินการศึกษาและสำรวจข้อมูลเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้การจัดทำอาหารกลางวันได้ผลตามความมุ่งหมาย โรงเรียนควรแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวันขึ้น เพื่อปฏิบัติตามนโยบาย จุดมุ่งหมาย ควบคุม ดูแล ให้ข้อเสนอแนะ และสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ เพื่อให้การดำเนินโครงการอาหารกลางวันดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอและมีประสิทธิภาพ จึงให้หัวหน้าสถานศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวัน ประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

หัวหน้าสถานศึกษา	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษา	รองประธานกรรมการ
ผู้นำท้องถิ่น	กรรมการ
กรรมการศึกษา 1 ใน 3	กรรมการ
ตัวแทนผู้ประกอบการ	กรรมการ
ผู้สนใจอื่น ๆ ในท้องถิ่นที่โรงเรียนเห็นสมควร	กรรมการ
ครูที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ครูผู้สอน โภชนาการ	
เกษตร พืชศึกษา การเงิน ฯลฯ	กรรมการ
ครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน	กรรมการและเลขานุการ

3. ประชุมคณะกรรมการและจัดการโครงการ

เมื่อโรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอาหารกลางวันแล้ว ประธานควรนัดประชุมกรรมการ เพื่อพิจารณาในการวางแผนในการจัดการ โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญ ๆ ซึ่งควรจะให้ที่ประชุมร่วมกันพิจารณาและรับทราบ ดังนี้

3.1 ชี้แจงนโยบายและจุดมุ่งหมายของโครงการอาหารกลางวัน

3.2 เสนอรูปแบบและวิธีดำเนินการที่โรงเรียนสามารถจัดได้โดยการจัดทำกำหนดการสอนและแผนการสอนย่อย บูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3 ชี้แจงการควบคุมเกี่ยวกับการเงิน

3.4 กำหนดแนวทางในการประเมิน

3.5 เรื่องอื่นๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาเฉพาะแต่ละท้องถิ่น

4. ประชุมผู้ปกครอง ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง

เป็นการชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้เห็นความสำคัญ ได้ทราบจุดมุ่งหมายของการจัดโครงการอาหารกลางวันและขอความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลอาชีพต่าง ๆ สนับสนุนด้านทุน วัสดุการครัว วัสดุการเกษตร วัสดุטיפ และแรงงานในการประกอบอาหารกลางวัน เพื่อให้โครงการอาหารกลางวันดำเนินไปด้วยความราบรื่น บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

5. การดำเนินงานตามโครงการ

การดำเนินงานตามโครงการให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนต้องคำนึงถึงขั้นตอนของกิจกรรมตามลำดับ คือ การเตรียมผลผลิต การเตรียมอาหาร การประกอบอาหาร การรับประทานอาหาร การเก็บล้าง การจัดการและการถนอมอาหาร โดยศึกษาสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นและแผนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ (แขนงงานบ้านและงานเกษตร) ชั้น ป.3 - ป.6 เพื่อการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวันดังกล่าว การดำเนินงานตามโครงการควรดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

5.1 การเตรียมผลผลิตการเกษตร โดยวางแผนให้นักเรียนแต่ละชั้นปลูกพืชที่มีอายุการเจริญเติบโตต่างกัน เพื่อให้ได้ผลผลิตมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันตลอดปี

5.2 การเตรียมสถานที่ ได้แก่ โรงอาหาร ห้องครัว ที่นั่งรับประทานอาหาร ที่จ่ายอาหาร อุปกรณ์และเครื่องใช้ที่จำเป็นอื่น ๆ โรงเรียนควรจัดเตรียมให้พร้อมก่อนการดำเนินงานตามโครงการ

5.3 การสำรวจปริมาณผู้รับบริการ ได้แก่ ครูและนักเรียนที่จะรับประทานอาหารเช้าเป็นรายเดือน รายวัน เพื่อจะได้จัดเตรียมอาหารได้เพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการในแต่ละวัน

5.4 การกำหนดรายการอาหารประจำวัน ควรคำนึงถึงวัตถุดิบที่เป็นผลผลิตของโรงเรียนเป็นลำดับแรก

5.5 การเตรียมวัตถุดิบ ครูและนักเรียนเลือกซื้ออาหารที่มีราคาถูกแต่ให้คุณค่าทางโภชนาการสูง ตามประมาณการเพื่อนำมาประกอบอาหารและจัดทำบัญชีรับ - จ่าย

ด้วยความซื่อสัตย์

5.6 การปฏิบัติจริง โรงเรียนควรจัดตารางสอนในช่วงก่อนพักกลางวันให้นักเรียนตั้งแต่ชั้น ป.3 - ป.6 ได้ลงมือปฏิบัติจริง โดยแบ่งกลุ่มนักเรียนสำหรับเตรียมอาหาร ประกอบอาหาร ดูแลการรับประทานอาหาร เก็บและล้าง และการจัดการโดยหมุนเวียนสลับหน้าที่กันไปในแต่ละครั้ง

5.7 การบริการอาหาร โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่มาก ซึ่งมีนักเรียนจำนวนมากไม่สะดวกแก่การให้และการรับบริการ ควรทยอยให้นักเรียนมารับบริการอย่างมีระเบียบเพื่อสะดวกต่อการจัดสถานที่และการควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง

5.8 การทำความสะอาดสถานที่ เครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ต่าง ๆ หลังจากการประกอบอาหารและรับประทานอาหารแล้ว นักเรียนต้องเก็บกวาดเช็ดถูสถานที่รับประทานอาหารเช้าสะอาดเรียบร้อย และจัดเก็บเครื่องมือ เครื่องใช้ เข้าที่ให้เรียบร้อย เพื่อให้มีช่วงอายุการใช้งานได้ยาวนาน ตลอดจนการสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้นักเรียน

5.9 การเงินและการจัดบัญชีเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่การเงินของโรงเรียน

6. การประเมินผลโครงการ

การประเมินผลโครงการ โรงเรียนควรประเมินผลดังนี้

6.1 โรงเรียนสามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันได้หรือไม่ มีปัญหาอย่างไร

6.2 นักเรียนขาดแคลนได้รับประทานอาหารกลางวันครบทุกคนหรือไม่

6.3 การเจริญเติบโตของนักเรียนมีการพัฒนาการดีขึ้นหรือไม่

6.4 นักเรียนมีสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหารเช้าหรือไม่

6.5 ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดโครงการอาหารกลางวันหรือไม่

รูปแบบการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน

การจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน โรงเรียนต้องคำนึงถึงคุณค่าของอาหารที่นักเรียนจะได้รับในแต่ละวัน เพื่อเสริมสร้างให้ร่างกายเจริญเติบโตเพราะนักเรียนประถมศึกษาเป็นวัยที่ร่างกายกำลังพัฒนาในทุก ๆ ด้าน จึงจำเป็นที่ร่างกายต้องการอาหารที่มีคุณค่าครบถ้วนตามหลักโภชนาการ

ฉะนั้นในการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน โรงเรียนสามารถจะเลือกจัดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือหลายรูปแบบตามสภาพความเหมาะสมของเศรษฐกิจและท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความประหยัดปลอดภัยและให้คุณค่าอาหารซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้กำหนดรูปแบบไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบเพิ่มเติม เป็นรูปแบบการจัดอาหารที่ให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้าน แล้วทางโรงเรียนจัดทำอาหารคาว (กับข้าว) หรืออาหารหวาน (ขนม) เพิ่มเติมให้ทุกวัน เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าตามหลักโภชนาการและได้รับสารอาหารครบถ้วน เช่น วิธีการให้นักเรียนนำข้าวและอาหารแห้งมาจากบ้าน โรงเรียนจัดทำอาหารประเภทแกง และผักต้มเพิ่มเติม เป็นต้น โดยแจกให้นักเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน หรือโรงเรียนจะจำหน่ายอาหารให้กับนักเรียนในราคาถูกลงก็ได้ แล้วจัดอาหารส่วนหนึ่งแบ่งปันให้กับนักเรียนที่ขาดแคลนได้มีอาหารรับประทานด้วย

2. รูปแบบอาหารจานเดียว เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่โรงเรียนทั่วไปสามารถดำเนินการได้ เนื่องจากราคาถูก ประกอบง่ายและมีคุณค่าทางอาหารครบเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดสัปดาห์กับแบบอื่น ๆ เพราะบางครั้งนักเรียนอาจเบื่อข้าว โรงเรียนก็ทำอาหารจานเดียวแทน ซึ่งมีให้เลือกหลายชนิด เช่น ขนมจีนน้ำยา ก๋วยเตี๋ยวราดหน้า ก๋วยเตี๋ยวน้ำ-แห้ง ก๋วยจั๊บ ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้น บะหมี่น้ำ-แห้ง ข้าวผัด ข้าวคลุกกะปิ ข้าวราดแกง ข้าวมันไก่ ข้าวหมูแดง ข้าวขาหมู ฯลฯ เป็นต้น

3. รูปแบบอาหารชุด เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันที่มีสมบุรณ์ที่สุดทั้งปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการ ประกอบด้วย ข้าว กับข้าว และขนมหรือผลไม้ รูปแบบนี้ให้นักเรียนแจ้งความประสงค์รับประทานเป็นรายเดือน ซึ่งโรงเรียนจะทราบจำนวนที่แน่นอน เพื่อทางโรงเรียนจะได้เตรียมอาหารได้เหมาะกับจำนวนนักเรียน ซึ่งรูปแบบนี้เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่กว่า สามารถดำเนินการโครงการอาหารกลางวันได้ดีกว่าทุกรูปแบบ

4. รูปแบบผสม เป็นรูปแบบการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนที่มีตั้งแต่หนึ่งรูปแบบขึ้นไป เพื่อดำเนินการโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เช่น

วันจันทร์ นักเรียนนำข้าวและอาหารมา โรงเรียนแกงส้มผักรวม(รูปแบบเพิ่มเติม)

วันอังคาร นักเรียนนำข้าวและอาหารมา โรงเรียนผัดคะน้ากับหมู(รูปแบบ

เพิ่มเติม)

วันพุธ โรงเรียนทำถ้วยเดี่ยวฉัตรราศหน้า (รูปแบบอาหารจานเดี่ยว)
หรือบางโรงเรียนจะดำเนินการ โดยให้นักเรียนรับประทานอาหารเช้าเป็นราย
เดือนและนักเรียนบางส่วนซื้อข้าวราดแกง หรือถ้วยเดี่ยวที่โรงเรียนทำจำหน่าย ซึ่งมีทั้งรูป
แบบอาหารเช้าและอาหารจานเดี่ยวสลับกันไป ซึ่งจากทั้ง 3 รูปแบบ ที่กล่าวข้างต้นนั้นถ้าโรง
เรียนนำมาใช้จัด โดยสลับวันกันเราเรียกการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนแบบนี้ว่า รูปแบบ
ประสม

อาหารเสริม

อาหารเสริม ในที่นี้หมายถึงเฉพาะอาหารเสริมโปรตีน เพราะโปรตีนเป็น
สารสำคัญที่ร่างกายต้องการในการช่วยสร้างเสริมร่างกายให้เจริญเติบโต แข็งแรง และ
ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอของร่างกาย

อาหารเสริมที่มีโปรตีนสูง และราคาถูกคืออาหารที่ได้มาจากถั่วชนิดต่าง ๆ
เช่น นมถั่วเหลือง ถั่วเขียวต้ม น้ำตาล ถั่วดำแกงบวด ฯลฯ

นมถั่วเหลือง

โรงเรียนประถมศึกษา สามารถเลือกจัดอาหารกลางวัน รูปแบบใดรูปแบบ
หนึ่งจาก 4 รูปแบบ และโรงเรียนจะต้องจัดอาหารเสริมให้นักเรียนอีกอย่างน้อยสัปดาห์ละ 2
วัน เพื่อเสริมคุณค่าทางอาหารครบตามหลักโภชนาการ เช่น โรงเรียนจัดทำอาหารกลาง
วัน รูปแบบเพิ่มเติม และมีอาหารเสริมให้นักเรียนสัปดาห์ละ 2 ครั้ง หรือมากกว่า ซึ่งใน
การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันบริการแก่นักเรียนนั้น จะเน้นเรื่องของการจำหน่าย
อาหารในราคาที่ถูกลง เพื่อให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารครบถ้วนตาม
หลักโภชนาการ และโรงเรียนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดได้

ประเภทของการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน

การจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อการ
ส่งเสริมสุขภาพนักเรียน และครูในด้านโภชนาการ ทั้งยังเป็นการประหยัดเศรษฐกิจของ

ผู้ปกครองนักเรียนและบุคคลต่าง ๆ ในโรงเรียนด้วย ในการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียนควรจัดให้เหมาะสมกับความต้องการทางด้านโภชนาการของนักเรียน และฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครอง ตลอดจนจะต้องมีการควบคุมดูแลเกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารให้ถูกต้องด้วยซึ่ง จินตนา สรายุทธพิทักษ์ (2536) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการจัดบริการอาหารกลางวันไว้ดังนี้

1. จะต้องจัดให้มีคุณค่าทางอาหารสูง และครบตามความต้องการของร่างกายสำหรับอาหารมื้อกลางวัน
2. ควรจัดให้ได้จำนวนแคลอรีเท่ากับ หนึ่งในสามของจำนวนแคลอรีที่ร่างกายต้องการทั้งหมดในหนึ่งวัน
3. จะต้องคำนึงถึงหลักการสุขาภิบาลอาหารให้มาก เพื่อเป็นการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางอาหาร
4. ควรจัดอาหารดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น และมีตามฤดูกาลนั้น ๆ มาประกอบอาหาร
5. จะต้องไม่มุ่งหวังกำไรจากนักเรียน เพื่อเป็นการช่วยลดค่าครองชีพของผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล

การจัดบริการอาหารในโรงเรียนนี้ จัดทำได้หลายประเภท ซึ่งจะมีความเหมาะสมสำหรับโรงเรียนแต่ละแห่ง ทั้งนี้ผู้จัดจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของโรงเรียนนั้น ๆ เป็นสำคัญ จินตนา สรายุทธพิทักษ์ (2536) ได้กล่าวว่าการจัดบริการอาหารกลางวันในประเทศไทยส่วนมากจัดทำกันในแบบต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดอาหารแบบครัวกลาง

การจัดอาหารแบบครัวกลางเป็นการจัดในลักษณะศูนย์ ซึ่งมีกำลังคนมากพอสำหรับการเตรียมอาหารกลางวันที่ได้สัดส่วนและสารอาหารต่าง ๆ ในปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกายเด็กแต่ละวัย โดยมีโภชนากรเป็นผู้กำหนดรายการอาหาร และควบคุมผู้ประกอบอาหารเกี่ยวกับ การจ่ายอาหาร การประกอบอาหาร การแบ่งอาหาร และการแจกจ่ายอาหารไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ให้ถูกต้อง นอกจากนี้โภชนากรประจำศูนย์ยังต้องรับผิดชอบงานด้านอื่น ๆ เช่น กำหนดหน้าที่และการรับผิดชอบงานด้านอื่น ๆ เช่น กำหนดหน้าที่และการรับผิดชอบในงานต่าง ๆ แก่เจ้าหน้าที่และคนงานให้เหมาะสม และทำ

หน้าที่ประสานงาน กับหน่วยงานอื่น เพื่อให้การดำเนินงานในศูนย์ดำเนินไปด้วยดี

เนื่องจากศูนย์เป็นสถานที่เตรียมอาหารจำนวนมาก เพื่อส่งไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ที่รับซื้อจึงจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ทุกอย่างให้ครบ พร้อมทั้งรถยนต์และคนขับ เพื่อความสะดวกในการให้บริการศูนย์ควรตั้งอยู่ในแหล่งที่สามารถจะซื้ออาหารเป็นจำนวนมาก ๆ ได้ โดยรับซื้อจากผู้ผลิตโดยตรงทำให้ราคาต้นทุนลดลง ทั้งนี้เป็นการสนับสนุนผู้ผลิตทางด้านการเกษตรกรรมด้วย อีกประการหนึ่ง โรงเรียนที่จะซื้ออาหารจากศูนย์ ควรจะต้องมีโรงเรียนหลาย ๆ โรงเรียนจึงจะคุ้มกับการลงทุนในการจัดตั้งศูนย์ และโรงเรียนดังกล่าวนั้นควรจะอยู่ในบริเวณที่ใกล้เคียงกับศูนย์ เพื่อสะดวกในการขนอาหารไปส่งโรงเรียนต่าง ๆ ได้ทันเวลา การจัดตั้งศูนย์รัฐบาลอาจเป็นผู้ดำเนินงานเองทั้งหมด หรือเป็นบางส่วน หรืออาจดำเนินการโดยเอกชนหรือองค์กรอิสระก็ได้ การจัดครัวกลางนี้ยังมีประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนด้วย เช่น การขาดเจ้าหน้าที่ดำเนินงานอุปกรณ์ และสถานที่ทำอาหาร

ข้อดี

1. สนับสนุนโครงการเกษตรต่าง ๆ ในท้องถิ่น
2. ลดรายจ่ายทางโรงเรียน
3. ประหยัดเวลา
4. ลดต้นทุน
5. จัดโดยไม่หวังกำไร (ถ้าเป็นของรัฐบาล)
6. นักเรียนได้บริโภคอาหาร ที่ได้คุณค่าในปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการของร่างกายประมาณ 1/3 ต่อวัน โดยการปรุงและประกอบอาหารที่ถูกอนามัย
7. นักเรียนได้ซื้ออาหารกลางวันในราคาถูก
8. สามารถควบคุมการเตรียมอาหารให้เป็นไปตามรายการ และปริมาณที่กำหนดให้

ข้อเสีย

1. ครูและนักเรียนไม่มีความชำนาญในการจัดเตรียมอาหาร และอาจ

ไม่รู้ถึงประโยชน์ของอาหารแต่ละชนิดที่บริโภคอย่างลึกซึ้ง แม้ว่าจะมีการสอนโภชนาการการศึกษา
ในโรงเรียนเพราะขาดการปฏิบัติโดยสิ้นเชิง

2. ต้องมีจำนวนโรงเรียนที่ซื้ออาหารจากศูนย์เป็นจำนวนมาก จึงจะคุ้มกับ
การลงทุนในการจัดตั้งศูนย์

3. โรงเรียนที่ทางคมนาคมไม่สะดวก ไม่สามารถซื้ออาหารจากศูนย์ได้

2. โรงเรียนจัดทำอาหารเองทั้งหมด

การจัดลักษณะนี้จะต้องมีคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ใหญ่ ครูผู้ศึกษาหรือ
ครูพลศึกษา ครูโภชนาการ หรือครูที่สนใจงานด้านนี้ และพยาบาลประจำโรงเรียน (ถ้ามี)
เป็นผู้จัดและดำเนินงานส่วนงบประมาณจะเก็บจากผู้ปกครองนักเรียนและครูในอัตราพอสมควร
โดยไม่หวังกำไรมากนัก สำหรับในโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาบางโรงเรียน อาจจะ
ไม่ได้จัดเฉพาะอาหารกลางวันเท่านั้น แต่ยังจัดอาหารว่างได้แก่ นม หรือโอวัลตินให้เด็ก
ในช่วงเวลา 10.00 น. และให้ผลไม้ ขนม หรืออาหารว่างอย่างอื่นแก่นักเรียนในตอนเย็น
หลังจากเลิกเรียนแล้วด้วย

ในการทำอาหารอาจทำได้โดยการจ้างแม่ครัวและผู้ช่วยงานอีกพอควร มีครูคอย
รับผิดชอบดูแลคนครัวหรืออาจจะจัดให้นักเรียนที่มีชั่วโมงการครัวผลิตเวียนกันมาทำ แต่จะต้อง
ไม่ทำให้นักเรียนเสียการเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการฝึกให้เด็กมีความชำนาญใน
การจัดอาหารกลางวัน การจัดระเบียบต่าง ๆ ในห้องครัว ห้องอาหาร การจัดนักเรียนทุก ๆ
ชั้นมาทำอาหารในแต่ละวันนั้น อาจทำให้นักเรียนแข่งขันกันทำอาหารในด้านสุขภาพ ความ
สะอาด และรสชาติอาหาร ผลที่ได้จะดีกว่าให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดทำโดยเฉพาะ การหมุนเวียนกัน
แต่ละชั้นเป็นการเปรียบเทียบได้อย่างดี และในขณะที่เดียวกันก็สอนให้เด็กรู้จักคุณค่าของอาหาร
แต่ละอย่างไปด้วยเท่ากับเป็นการให้โภชนาการการศึกษาซึ่งทำให้เด็กเข้าใจลึกซึ้งดีกว่าสอนในชั้น
โดยไม่ได้ทำภาคปฏิบัติไปด้วย

ข้อดี

1. นักเรียนได้บริโภคอาหารที่ได้คุณค่าในปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการ
ของร่างกายคือ 1 ใน 3 ต่อวัน โดยการปรุงและการประกอบที่ถูกต้องเหมาะสม
2. ครูและนักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้โภชนาการ และมีความชำนาญในการ

จัดเตรียมอาหาร

3. นักเรียนมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ทางโภชนาการที่ได้รับ แก่ผู้ปกครอง
ที่บ้าน
4. นักเรียนได้มีโอกาสดำเนินงานและแสดงความคิดเห็น
5. จัดให้นักเรียนที่ยากจน ได้รับประทานอาหารฟรีโดยให้ช่วยจัดเตรียมอาหาร
6. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีบทบาทในงานนี้
7. ถ้าโรงเรียนมีสนามกว้างพอ ก็อาจจะใช้ผลผลิตจากเกษตรกรรมที่

นักเรียนทำงานในวิชาเกษตรกรรม

8. ครูและนักเรียนมีความร่วมมือในการดำเนินงาน

ข้อเสีย

1. ราคาอาหารที่ขายอาจสูง เนื่องจากโรงเรียนคิดกำไรจากการขาย และหักค่าใช้จ่ายบางอย่าง เช่นค่าจ้าง และค่าเชื้อเพลิง
 2. ทำไม่ได้เนื่องจากอาหารดิบมีไม่พอสำหรับโรงเรียนในชนบทจริง ๆ
 3. ทำไม่ได้ถ้าโรงเรียนขาดเจ้าหน้าที่ อุปกรณ์ และสถานที่ทำอาหาร
3. โรงเรียนจัดบริการอาหารเป็นบางส่วน

การจัดวิธีนี้ จะอนุญาตให้นักเรียนที่ไม่ต้องการรับประทานอาหารเช้าของโรงเรียน นำอาหารมารับประทานเองได้ สำหรับการจัดบริการอาหารกลางวันแบบนี้ทางโรงเรียนก็จะต้องจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อควบคุมดูแลและดำเนินงาน เช่นกันแต่จะต้องเพิ่มการดำเนินงานอีกประการหนึ่ง คือ การดูแล และให้คำแนะนำแก่นักเรียนที่นำอาหารมารับประทานเองให้เข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของอาหาร และความต้องการของร่างกายสำหรับอาหารมื้อกลางวัน การที่ทางโรงเรียนจัดทำเป็นบางส่วน ก็คือจัดบริการอาหารกลางวันให้แก่นักเรียนตามความประสงค์ของผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองบางคนประสงค์ที่จะให้นักเรียนรับประทานอาหารเช้าที่โรงเรียนจัดให้และผู้ปกครองบางคนก็ประสงค์ที่จะให้นักเรียนนำอาหารจากบ้านมารับประทานเองหรือในบางรายเป็นเด็กที่รับประทานอาหารเช้า คือมักจะเลือกรับประทานเพียงอาหารบางประเภท เช่น ไม่ชอบรับประทานผัก หรือไม่ชอบรับประทานเนื้อสัตว์บางชนิด เป็นต้น

ทางโรงเรียนอาจจัดอาหารจานเดียวอย่างง่าย ๆ หรือเฉพาะกับข้าวอย่าง
เดียวหรือจัดจากอาหารที่รับบริจาค เช่น นมผงยูนิเซฟ ลักษณะนี้ช่วยให้เด็กที่ยากจนสามารถ
ซื้ออาหารราคาถูกได้ซึ่งอาจทำในรูปอาหารเสริมในช่วงกลางวัน หรืออาหารว่างตอนบ่ายก็ได้
เป็นการช่วยให้ภาวะโภชนาการของเด็กยิ่งดีขึ้น และส่งเสริมการเจริญเติบโตของเด็กได้บ้าง
แม้จะไม่เท่ากับแบบจัดอาหารคร้วกลางหรือแบบโรงเรียนจัดเองทั้งหมดก็ตาม นอกจากนี้ยัง
ช่วยให้โรงเรียนที่มีเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์จำนวนน้อย สามารถทำอาหารให้นักเรียนได้ตาม
กำลังความสามารถอีกด้วย

ข้อดี

1. นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่ดีขึ้น
2. ครูและนักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้โภชนาการและมีความชำนาญในการ
จัดเตรียมอาหาร
3. นักเรียนมีโอกาสถ่ายทอดความรู้ทางโภชนาการที่ได้รับ แก่ผู้ปกครอง
ทางบ้าน
4. นักเรียนมีโอกาสดำเนินงานและแสดงความคิดเห็น
5. นักเรียนยากจนที่ช่วยจัดเตรียมอาหารจะได้รับประทานอาหารฟรี
6. ทำได้ง่ายกว่าแบบจัดอาหารคร้วกลางและแบบโรงเรียนจัดเองทั้งหมด
7. ครูและนักเรียนมีความร่วมมือในการดำเนินงาน

ข้อเสีย

1. สำหรับโรงเรียนชนบทจริง ๆ ทำไม่ได้ เนื่องจากอาหารดิบมีไม่พอ
2. ทำไม่ได้สำหรับโรงเรียนที่ขาดเจ้าหน้าที่ อุปกรณ์ และสถานที่ทำอาหาร
3. ผู้ปกครองอาจไม่ร่วมมือจ่ายค่าอาหารให้เด็ก
4. ราคาอาหารที่ขายอาจสูง เพราะโรงเรียนต้องเสียค่าใช้จ่ายในการ
จ้างคน ค่าเชื้อเพลิง และอื่น ๆ

4. การให้แม่ค้านำอาหารมาขาย

การจัดแบบนี้ ทางโรงเรียนอาจอนุญาตให้คนหนึ่งคนใดผูกขาดการขายอาหารในโรงเรียนหรือให้แม่ค้าหาบเร่เข้ามาขาย โดยอยู่ในความดูแล ควบคุมของโรงเรียนในด้านราคา คุณภาพ และความสะดวกของอาหาร การบริการอาหารแบบนี้ทำให้นักเรียนซื้ออาหารในราคาแพง เนื่องจากแม่ค้าคิดกำไร ทางโรงเรียนไม่สามารถควบคุมคุณภาพและความสะดวกของอาหารได้ทั่วถึงทำให้นักเรียนต้องบริโภคอาหารราคาแพงและมีคุณภาพต่ำกว่าที่ควรจะได้รับ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนไปถึงการเจริญเติบโตของเด็กด้วย การบริการอาหารแบบนี้สะดวกแก่ทางโรงเรียนมากเพราะไม่ต้องรับผิดชอบในการจัดเตรียมอาหารเลยเหมาะสำหรับโรงเรียนที่ขาดเจ้าหน้าที่ อุปกรณ์ และสถานที่ทำอาหาร

ข้อดี

1. นักเรียนได้มีอาหารรับประทาน
2. ลดรายจ่ายทางโรงเรียน

ข้อเสีย

1. ราคาอาหารที่ขายแพงเพราะแม่ค้าหวังกำไร
2. อาหารที่ขายอาจไม่ได้คุณค่าตามมาตรฐานที่กำหนดไว้
3. อนามัยในการประกอบอาหารอาจไม่ดี
4. นักเรียนไม่มีความรู้ทางด้านโภชนาการศึกษ
5. ควบคุมคุณภาพและอนามัยในการจำหน่ายอาหารไม่ทั่วถึง เช่น ใช้มือไม่

สะอาดหยิบอาหาร

5. การจัดอาหารเลี้ยงนักเรียนเป็นครั้งคราวและการจัดอาหารเสริม

โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนแออัดของกรุงเทพมหานครหรือในเขตชานเมืองรวมทั้งโรงเรียนในชนบทบางแห่งที่ผู้ปกครองยากจน มักมีนักเรียนจำนวนหนึ่งไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันซึ่งบางคนก็อาจไม่ได้รับประทานอาหารเข้าก่อนมาเรียน ดังนั้นทางโรงเรียนควรจะพยายามทางงบประมาณเพื่อจัดหาอาหารให้นักเรียนเหล่านี้ซึ่งถ้าโรงเรียนทางงบประมาณได้มากก็จัดอาหารกลางวันให้ได้ครบทั้งมือ ส่วนโรงเรียนที่ทางงบประมาณได้น้อยก็จะจัดให้เป็น

อาหารเสริมบางส่วนเท่านั้น เช่น จัดนมให้เด็กดื่ม หรือให้ขนมที่มีประโยชน์ในมื้อกลางวัน ในกรณีที่ทางโรงเรียนไม่พร้อมที่จะจัดอาหารเลี้ยงนักเรียนทุกวันได้ ครั้งแรกอาจจะจัดเดือนละครั้ง ต่อไปอาจเพิ่มเป็นอาทิตย์ละครั้ง โดยเหตุที่แต่ละท้องถิ่นย่อมมีปัญหาแตกต่างกัน การจัดเลี้ยงอาหารนักเรียนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามปัญหานั้น ๆ ฉะนั้นการบริการแบบนี้จึงมีหลายวิธีคือ

1. นักเรียนนำอาหารกลางวันมาจากบ้านทางโรงเรียนทำอาหารเสริม 1 อย่าง
2. ให้นักเรียนนำเฉพาะข้าวมาจากบ้าน ทางโรงเรียนเก็บเงินนักเรียนคนละเล็กน้อยจัดทำกับข้าวเลี้ยงนักเรียน
3. ให้นักเรียนนำอาหารดิบมาจากบ้าน ครู แม่บ้าน และนักเรียนช่วยกันปรุงเป็นอาหาร

ข้อดี

1. นักเรียน ได้มีโอกาสได้โภชนาการศึกษา
2. แม่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอาหาร

ข้อเสีย

1. นักเรียนอาจได้อาหารกลางวันไม่สม่ำเสมอโดยเฉพาะในรายที่ยากจน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเภทของ โรงเรียนที่จัดกิจกรรมอาหารกลางวันในโรงเรียน

เพื่อสะดวกในการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนทางด้านเงินทุนจัดโครงการอาหารกลางวัน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แบ่งโรงเรียนเป็น 3 ประเภท คือ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ, 2537)

1. โรงเรียนประเภทที่ 1 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง เช่น โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนที่สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นต้น

สภาพของโรงเรียนและชุมชน

1. ชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดี
2. นักเรียนมีกำลังซื้อสูง
3. โรงเรียนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้

เกณฑ์ในการดำเนินงาน

1. จัดให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกคน โดยอาจดำเนินการ

ดังนี้

- การจำหน่าย
- ให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านและโรงเรียนทำอาหารเสริม
- นำผลกำไรจากการจำหน่ายมาช่วยนักเรียนขาดแคลนให้ได้รับประทานอาหารฟรี

2. จัดรูปแบบอาหารชุดหรืออาหารจานเดียว

3. คุณภาพอาหารอยู่ในระดับดี

4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน โดยให้นักเรียนได้ฝึก

ปฏิบัติกิจกรรมของโครงการตามสภาพความพร้อมและปัจจัยเอื้ออำนวยที่โรงเรียนมี และให้มีการควบคุมมาตรฐานอาหารอย่างเคร่งครัด

การสนับสนุนจากหน่วยราชการและหรือชุมชน

1. ประสานงานกับชุมชนขอความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ แรงงาน ฯลฯ
2. รายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินการ
 - จากการจำหน่ายอาหาร
 - จากการช่วยเหลือของชุมชน

3. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
ทำการนิเทศและติดตามผลการดำเนินงาน

2. โรงเรียนประเภทที่ 2 เป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมในด้านสภาพของโรงเรียน
และการสนับสนุนจากชุมชน

สภาพของ โรงเรียนและชุมชน

1. ชุมชนมีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง
2. นักเรียนมีกำลังซื้อปานกลาง
3. โรงเรียนมีความพร้อมในด้าน
 - บุคลากร
 - การสนับสนุนจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - พื้นที่ทำการเกษตรและแหล่งน้ำสามารถสร้างผลผลิตเพื่ออาหารกลางวัน
ได้ตลอดปี
4. มีผลผลิตทางการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันอย่างเพียงพอและตลอดปี
5. โรงเรียนสามารถพึ่งตนเองได้เต็มที่

เกณฑ์การดำเนินงาน

1. นักเรียนได้รับประทานอาหารทุกคน ทุกวัน โดยอาจดำเนินการ ดังนี้
 - เลี้ยงฟรี
 - จำหน่าย
 - ให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านและโรงเรียนจัดทำอาหารเสริม
2. โรงเรียนจัดรูปแบบอาหารชุดหรืออาหารจานเดียว
3. คุณภาพอาหารอยู่ในระดับดี
4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันได้ครบ 7 ขั้นตอน
อย่างต่อเนื่องตลอดปี โดยมีผลผลิตเข้ามาใช้ในโครงการอย่างเพียงพอ และมีการจำหน่าย
เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนต่อไป
5. กิจกรรมอาหารกลางวันมีความสัมพันธ์กับโครงการอื่น ได้แก่ โครงการ
ส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ ประชาธิปไตย และอนามัยโรงเรียน เป็นต้น

การสนับสนุนจากหน่วยราชการและหรือชุมชน

1. ประสานงานกับชุมชนและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอความร่วมมือในการจัดหาและบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียน ตลอดจนช่วยเหลือในการเพิ่มผลผลิตการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ได้แก่ ปัจจัยการผลิต การวางแผนการผลิต ฯลฯ

2. รายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินการ

- การจำหน่ายอาหาร
- การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรการช่วยเหลือของชุมชน

3. โรงเรียนประเภทนี้ได้รับเงินอุดหนุนจากทางราชการในระยะเริ่มต้นโครงการ โรงเรียนละ 8,000 บาท สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องตลอดปี

4. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง นิเทศ ติดตาม ประเมินผลและรายงานต่อต้นสังกัด

5. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนและเผยแพร่ผลงานให้โรงเรียนทราบ

3. โรงเรียนประเภทที่ 3 เป็นโรงเรียนที่มีความขาดแคลนและมีข้อจำกัดในด้านสภาพโรงเรียนและการสนับสนุนจากชุมชน

สภาพของ โรงเรียนและชุมชน

1. สภาพเศรษฐกิจของชุมชนยากจน
2. นักเรียนมีกำลังซื้อต่ำหรือไม่มีกำลังซื้อ
3. ขาดความพร้อมในด้าน
 - บุคลากร
 - พื้นที่การเกษตรหรือแหล่งน้ำ
 - การให้ความช่วยเหลือของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันได้เพียงส่วนน้อย
5. โรงเรียนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

เกณฑ์ในการดำเนินงาน

1. นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันทุกคน โดยอาจดำเนินการ ดังนี้
 - เลี้ยงอาหารฟรีตลอดปี

- นักเรียนนำมาจากบ้าน และ โรงเรียนทำอาหารเสริม
 - จำหน่าย
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันได้ไม่ครบ 7 ขั้นตอน หรือครบแต่ไม่สมบูรณ์
 3. คุณภาพอาหารอยู่ในระดับปานกลาง
 4. ใช้ผลผลิตที่ได้ในโรงเรียนหรือชุมชนเพื่อประกอบอาหารกลางวัน ไม่ควรมากกว่าสัปดาห์ละ 2 วัน ส่วนอีก 3 วันที่เหลือ อาจจัดแบบผสมหรือให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านและโรงเรียนทำเสริม

การสนับสนุนจากหน่วยงานและหรือชุมชน

1. ประสานงานให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาและบริการอาหารกลางวันแก่นักเรียน
2. รายได้ที่สามารถจะนำมาดำเนินการ
 - 2.1 รับเงินอุดหนุนในปีที่เริ่มโครงการ โรงเรียนละ 8,000บาท
 - 2.2 ส่วนราชการจัดเงินอุดหนุนเพิ่มเติมให้ โดยแยกรายละเอียด ดังนี้
 - โรงเรียนที่มีความขาดแคลนปานกลางมีผลผลิตทางการเกษตร เป็นบางฤดูกาลและไม่เพียงพอ จัดเงินอุดหนุนเพิ่มเติมให้โรงเรียนละ 8,000 บาทต่อปี
 - โรงเรียนที่มีความขาดแคลนสูง มีข้อจำกัดในเรื่องสภาพของโรงเรียนและการดำเนินการ จะจัดเงินอุดหนุนเพิ่มเติมให้โรงเรียนละ 5,500 บาท ต่อปี
 - 2.3 ส่วนราชการและชุมชนร่วมมือกันเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน เช่น จัดสร้างแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และ ปัจจัยการผลิต ฯลฯ
 - 2.4 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ นิเทศติดตามอย่างใกล้ชิด
 - 2.5 ประเมินผลและรายงานต่อต้านสังกัด

งบประมาณโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้แยกงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนประถมศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. เงินงบประมาณ
2. เงินบริจาค หมายถึง เงินซึ่งส่วนราชการรับไว้เป็นกรรมสิทธิ์ นอกเหนือจากงบประมาณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน
3. เงินรายได้ หมายถึง เงินรายได้ที่ได้จากการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน หรือกิจกรรมอื่นที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาทุนสมทบโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ รายได้จากกิจกรรมดังต่อไปนี้
 - 3.1 เงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายอาหารแก่นักเรียน
 - 3.2 เงินรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียน
 - 3.3 ดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินที่ได้มาจากเงินโครงการอาหารกลางวัน
 - 3.4 รายได้อื่น ๆ ที่ได้รับในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

ศูนย์วิจัยนโยบาย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำเนินงานจัดหาอาหารกลางวัน ใน โรงเรียนประถมศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2535) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานจัดหาอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาของแต่ละหน่วยงานว่ามีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกัน ดังนี้

โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

เมื่อ พ.ศ. 2523 ได้โอนการศึกษาประชาบาลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ การดำเนินการเรื่อง โครงการอาหารกลางวันเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและภาคเอกชนได้เข้ามาร่วมมือมีบทบาทให้ความช่วยเหลือมากขึ้น มีโรงเรียนประถมศึกษาจัดโครงการอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นในแต่ละปี โดยในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) มีโรงเรียนดำเนินโครงการอาหารกลางวัน (เฉพาะที่ได้รับงบประมาณสนับสนุน) เพิ่มขึ้นรวม 12,785 โรงเรียน

ในปี พ.ศ. 2529 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด ดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวันให้ครบทุกโรงเรียน ก่อนวันที่ 5 ธันวาคม 2530 เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ

การดำเนินงาน

เด็กนักเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ส่วนใหญ่ยากจนและอยู่ในชนบทที่ห่างไกล สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงได้มีมติให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันให้นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง โดยให้โรงเรียนดำเนินงานในลักษณะเป็นกระบวนการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ โดยเฉพาะการเรียนงานเกษตร เพื่อนำผลผลิตหรือรายได้มาสมทบอาหารกลางวันจำหน่ายนักเรียน ในราคาถูกลงหรือจัดให้เปล่าสำหรับเด็กขาดแคลน โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดสรรงบประมาณประจำปีเป็นเงินทุนให้ส่วนหนึ่ง โดยกำหนดเกณฑ์การจัดสรร ดังนี้

1. โรงเรียนเปิดใหม่ จัดสรรให้เพื่อเริ่มโครงการ โรงเรียนละ 9,000 บาท
2. โรงเรียนหมดเงินทุน จัดสรรให้โรงเรียนละ 5,000 บาท

เงินอุดหนุนงานจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน โรงเรียนสามารถนำไปใช้จ่ายในการจัดซื้อวัสดุงานครัว วัสดุงานเกษตร และวัสดุบริโภคเพื่อประกอบอาหารประจำวัน

การดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันนั้น มุ่งหวังให้นักเรียนได้รับประทานอาหาร ขณะเดียวกันก็ได้เรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติในกระบวนการผลิตอาหารและโภชนาการ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมผลผลิต โดยจัดกิจกรรมการเกษตร
2. การเตรียมอาหาร
3. การประกอบอาหาร
4. การรับประทานอาหาร
5. การเก็บและล้าง
6. การจัดการ
7. การถนอมอาหาร

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลจะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนตั้งแต่ปีงบประมาณ 2525 ถึงปัจจุบัน (ปีงบประมาณ 2535) เป็นจำนวนเงิน 471,065,000 บาท และโรงเรียนส่วนหนึ่งสามารถดำเนินงานได้เป็นที่น่าพอใจ แต่ยังมีโรงเรียนบางส่วนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง เพราะสภาพธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย ประกอบกับความยากจนทำให้ต้องจัดอาหารกลางวันแก่นักเรียนแบบให้เปล่าทำให้เงินทุนหมดลงอย่างรวดเร็ว รัฐบาลจึงจำเป็นต้องรับภาระช่วยเหลือโรงเรียนเหล่านี้ต่อไป

นอกเหนือจากการสนับสนุนงบประมาณของรัฐแล้ว โรงเรียนยังได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และชุมชน ตลอดจนพระกรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนี้

1. โครงการด้วยรักและห่วงใยและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องการเกษตรและเลี้ยงสัตว์เพื่อพัฒนา

ตนเองและเป็นแนวทางประกอบอาชีพ รวมทั้งเป็นตัวอย่างแก่ชุมชน โรงเรียนในโครงการนี้มีจำนวน 40 โรงเรียน ในจังหวัดอุดรธานี หนองคาย นครราชสีมา และนครนายก

2. การจัดตั้งกองทุนโครงการอาหารกลางวันในระดับจังหวัด ซึ่งได้ดำเนินการในหลายจังหวัด เพื่อนำดอกผลมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมอาหารกลางวันของโรงเรียนในสังกัด

3. การได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิ องค์กร หรือหน่วยงานเอกชน เช่น มูลนิธิอายิโนะโมะโต๊ะ และธนาคารนครธน ซึ่งทั้ง 2 หน่วยงานได้บริจาคเงินสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันปีละประมาณ 250,000 บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 และ พ.ศ.2530ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีผู้บริจากรายย่อยอื่น ๆ ซึ่งให้ความช่วยเหลือเป็นครั้งคราวอีกด้วย

4. การได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ และกรมอนามัย ซึ่งสนับสนุนทางด้านวิชาการ แรงงาน และดูแลสุขภาพอนามัยนักเรียน

5. การได้รับความช่วยเหลือจากบุคคล และกลุ่มพลังต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น วัด กรรมการศึกษา กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว เป็นต้น ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้ให้ความช่วยเหลือทั้งกำลังความคิด กำลังกาย กำลังทรัพย์ ตลอดจนวัตถุดิบในการประกอบอาหาร

งานจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน เป็นงานสำคัญที่สามารถช่วยให้นักเรียนมีภาวะโภชนาการดีขึ้น อย่างไรก็ตามยังมีเด็กนักเรียน 1 ใน 5 อยู่ในภาวะโภชนาการต่ำกว่าเกณฑ์ และมีนักเรียน 1 ใน 3 ยังคงไม่ได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอ และมีโรงเรียนเพียงครั้งหนึ่งที่สามารถจัดอาหารกลางวันได้ครบ 5 วัน/สัปดาห์ ซึ่งการช่วยเหลือด้านงบประมาณเท่าที่ผ่านมา ถ้าหากคิดเป็นรายหัว จะได้รับเพียงคนละ 10 บาท/ปี เท่านั้น

โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครได้มอบหมายให้สำนักงานการศึกษาดำเนินการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 14 ปี ล่วงมาแล้ว เป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น 54,350,000 บาท นอกจากงบประมาณที่ทางกรุงเทพมหานครอนุมัติให้แล้ว โครงการอาหารกลางวันตามโรงเรียนยังได้รับเงินอุดหนุนจาก

เอกชน ท้างร้าน มูลนิธิ วัดและผู้ปกครองที่มีฐานะช่วยอุปการะ ซึ่งช่วยให้การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ เด็กนักเรียนในสังกัดมีอาหารกลางวันรับประทานทุกคนและทุกวันอย่างต่อเนื่อง และจากการสำรวจภาวะโภชนาการของนักเรียน เมื่อสิ้นภาคเรียนแรกของปีการศึกษา 2534 ปรากฏว่า นักเรียนมีภาวะทุพโภชนาการเพียงร้อยละ 4.61 เท่านั้น

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ

1. ค่าครองชีพสูง งบประมาณที่ทางกรุงเทพมหานครจัดสรรให้น้อย ไม่เพียงพอ
2. ขาดอุปกรณ์ (เตา หม้อ ถ้วย ชาม ฯลฯ)
3. ขาดบุคลากร (ครู โภชนาการ คนงาน)
4. ขาดสถานที่ (ครัว โรงอาหาร)
5. โรงเรียนตั้งอยู่ไกลชุมชน ไกลตลาด
6. สถานที่ตั้ง โรงเรียนกันดารน้ำ
7. เกิดการขัดผลประโยชน์ระหว่างผู้มีอิทธิพลต่อโรงเรียน
8. ทางด้านศาสนา ผู้ปกครองนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม ไม่ยอมรับอาหารที่ผู้นับถือศาสนาอื่นจัดทำ

ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ทางสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งรับผิดชอบการจัดโครงการได้จัดการแก้ไขและปรับปรุงจนปัญหาลดน้อยหรือบางปัญหาก็หมดไป โดย

1. ขออนุมัติเงินงบประมาณเพิ่มเติม
2. จัดหาอุปกรณ์เพิ่มเติมตามความต้องการ โดยเงินงบประมาณและได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิเทริญญาลิ่ง
3. บรรจุครูโภชนาการเพิ่มเติม พร้อมทั้งให้การอบรม และจัดเอกสารคู่มือเผยแพร่แก่ทางโรงเรียน
4. จัดสรรเงินงบประมาณในด้านการก่อสร้างครัวและโรงอาหาร
5. ขุดบ่อน้ำบาดาลให้โรงเรียนที่ขาดน้ำ พร้อมทั้งเครื่องสูบน้ำ ถึงเก็บน้ำฝน ฯลฯ
6. จัดให้ทางโรงเรียนประชุมผู้ปกครองและชุมชนชี้ให้เห็นความสำคัญ

7. คัดเลือกผู้บริหารที่นับถือศาสนาเดียวกับชุมชน หรือมีมนุษยสัมพันธ์ เข้ากับชุมชนได้ดี

ปีงบประมาณ 2535 กรุงเทพมหานคร ได้อนุมัติเงินจำนวน 17,500,000 บาท (สิบเจ็ดล้านบาทถ้วน) เพื่อจัดสรรให้แก่โรงเรียนในสังกัดเป็นทุนทำอาหารกลางวันแก่นักเรียนที่ขาดแคลนรับประทานโดยไม่เสียเงิน ทั้งสิ้นประมาณ 42,194 คน ในจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 427 โรงเรียน ต้องการรับความช่วยเหลือ 409 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียนขาดแคลน 40,288 คน เฉลี่ยเงินงบประมาณได้หัวละ 2.17 บาท/วัน หรือ 343 บาท/ปี ส่วนเงินที่เหลือจัดให้กับโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดจิ๋ว ซึ่งมีจำนวนนักเรียนน้อย ทำให้ได้รับเงินค่าเฉลี่ยรายหัวต่ำไม่พอใช้จ่าย

นโยบายของกรุงเทพมหานครทางด้านการศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน

1. จัดอาหารกลางวันที่มีคุณค่าและปริมาณเพียงพอแก่ความต้องการของร่างกาย จำหน่ายในราคาถูกและบริการฟรีแก่นักเรียนที่ขาดแคลน
2. จัดอาหารเสริมโปรตีนจากนมถั่วเหลือง
3. สนับสนุนให้โรงเรียนปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อช่วยโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนที่มีบริเวณพอสามารถจัดได้

รูปแบบการจัดอาหารกลางวัน ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

1. จัดในรูปแบบอาหารจานเดียว ซึ่งโรงเรียนทั่ว ๆ ไป สามารถดำเนินการได้เพราะจัดง่าย ราคาถูก คุณค่าทางอาหารครบ ได้แก่ ข้าวผัด ข้าวคลุกกะปิ ข้าวราดแกง ก๋วยเตี๋ยวผัดต่าง ๆ ก๋วยเตี๋ยวน้ำ ขนมจีนน้ำยา - น้ำพริก ฯลฯ ผู้ดำเนินการจัดรายการอาหารจะคิดคำนวณสารอาหารที่เด็กควรจะได้รับ และจัดปริมาณสารอาหารให้ได้คุณค่าครบ โดยคำนึงถึงแหล่งโปรตีนที่มีราคาถูกมาใช้ในโครงการ เช่น ถั่วต่าง ๆ และจัดเสริมให้ได้ปริมาณเพียงพอทุกมื้อ

2. จัดในรูปแบบของอาหารเสริม เป็นการจัดอาหารว่างในช่วงเวลาเช้าหรือบ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กเรียนที่ขาดสารอาหารและบรรเทาความหิวโหย ซึ่งโรงเรียนของ

กรุงเทพมหานครได้จัดบริการอย่างทั่วถึง โดยเลือกใช้นมถั่วเหลือง ถั่วเขียวต้มน้ำตาล ฯลฯ เป็นต้น

โรงเรียนสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้โดยเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมราษฎรทั่วทุกภาคของประเทศ ทรงพบปัญหาความยากจน และความทุกข์ยากลำบากของประชาชนด้วยพระองค์เอง โดยเฉพาะปัญหาที่เยาวชนขาดแคลนอาหาร มีร่างกายอ่อนแอ และมีการเจ็บป่วย ทรงวิตกกังวลต่อเด็กเหล่านั้น ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญของชาติบ้านเมืองต่อไปในอนาคต จึงมีพระราชดำริให้ดำเนินงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โดยทดลองทำในโรงเรียนชาวนา และไกลคมนาคมในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 3 โรงเรียนก่อน ได้แก่

1. โรงเรียนบ้านทุ่งศาลา จังหวัดราชบุรี
2. โรงเรียนบ้านหนองแจง จังหวัดกาญจนบุรี
3. โรงเรียนบ้านคอกอ้ายเผือก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ในขั้นแรก ได้มอบเครื่องมือ วัสดุ และอุปกรณ์การเกษตร ให้โรงเรียนไปดำเนินการปลูกผักต่าง ๆ แล้วนำผลผลิตไปประกอบเป็นอาหารกลางวันเลี้ยงนักเรียน และบางครั้งยังมีเหลือแจกให้นักเรียนนำกลับไปบ้านด้วย

ดังนั้น ในปีการศึกษา 2534 จึงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขยายโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันไปยังโรงเรียนชาวนาและไกลคมนาคมทั่วประเทศ จนในปัจจุบันนี้มีโรงเรียนในโครงการทั้งสิ้น 160 โรงเรียน กระจายอยู่ใน 35 จังหวัด ทั่วทุกภาคของประเทศ

การดำเนินการ

1. ฝึกอบรม ประชุมสัมมนาผู้รับผิดชอบ ครู ผู้บริหาร นักเรียน และผู้ปกครอง
 - 1.1 เนื้อหาการอบรม การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ โภชนาการ การถนอมอาหาร โดยวิทยากรจากสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 มีการสัมมนา เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

2. ส่งเสริมการเกษตร

2.1 วางแผนผลิตอาหารในโรงเรียน โดยนักเรียน ครู ด้วยความ
ร่วมมือของผู้ปกครอง

2.2 กิจกรรมการเกษตร

การปลูกพืช พืชผัก ไม้ผล พืชไร่

การเลี้ยงสัตว์ ไก่ เป็ด หมู

การประมง เลี้ยงปลา กุ้ง

2.3 จะต้องวางแผนการผลิตให้มีพืชผักหมุนเวียน ประกอบอาหารได้ตลอด
ทั้งปี

2.4 มีนักวิชาการคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ

2.5 โครงการฯ ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การเกษตร คือ พันธุ์พืช
พันธุ์สัตว์ สารเคมีทางการเกษตร เครื่องมือการเกษตร โรงเรือน คอกสัตว์ แหล่งน้ำ เป็นต้น

2.6 บางแห่งชาวบ้านช่วยทำแปลงรวมของหมู่บ้าน แล้วนำผลผลิตมอบให้
โรงเรียน

2.7 โรงเรียนมีการจัดทำบันทึกการทำการเกษตร ผลิต ปัญหาและ
อุปสรรคต่าง ๆ

3. ส่งเสริมการทำอาหารกลางวัน

3.1 ทำอาหารง่าย ๆ และมีคุณค่าทางโภชนาการ

3.2 ใช้ผลผลิตของ โรงเรียนหรือหมู่บ้านสมทบ

3.3 โครงการฯ ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาหาร เช่น
เครื่องปรุงอาหาร เครื่องมือประกอบอาหาร เป็นต้น (อาจจะมอบทั้งสิ่งของและงบประมาณ)

3.4 การประกอบอาหารโดยนักเรียน ครู และผู้ปกครองผลิตเปลี่ยน
หมุนเวียนมาช่วย

3.5 การประกอบอาหารมักจะทำกับข้าววันละ 1 อย่าง โดยนักเรียนนำ
ข้าวมาจากบ้าน

3.6 มีการทำอาหารเสริมเลี้ยง เช่น น้านมถั่วเหลือง ขนมจากถั่วต่าง ๆ

3.7 ถนอมผลผลิตทางการเกษตรที่เหลือ เช่น ทำผักกาดเค็ม ผลผลิตที่

สามารถเก็บไว้ได้นาน เช่น ฟัก ฟักทอง จะเก็บไว้ใช้ในยามขาดแคลนผัก

3.8 มีนักวิชาการติดตามให้คำแนะนำ

3.9 โรงเรียนบันทึกการประกอบอาหาร ปัญหา และอุปสรรค

4. ส่งเสริมการบริโภค

4.1 ส่งเสริมการบริโภคอาหารในท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ ผักและผลไม้ในท้องถิ่น

4.2 ทำอาหารพื้นเมืองอย่างง่ายและมีคุณค่า

4.3 ส่งเสริมการบริโภคอาหารที่เด็กขาดแคลนบางอย่าง เช่น ผักที่มีวิตามินบางชนิด เกลือ ไอโอดีน เป็นต้น

4.4 การรักษาความสะอาดในการประกอบอาหาร

4.5 การมีวินัยในการบริโภค

5. การตรวจเยี่ยมและติดตามผล

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยี่ยมโครงการฯ มีเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักพระราชวัง กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมอาชีวศึกษา ออกตรวจเยี่ยม ติดตามผล และให้คำแนะนำอยู่เสมอ

6. การประเมินผล

มีการสอบถาม สัมภาษณ์ ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง จัดทำสถิติการประกอบอาหาร สถิติการเกษตร

โรงเรียนสังกัดหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

การดำเนินงานเกี่ยวกับโภชนาการและอาหารกลางวันสำหรับนักเรียน ในสังกัดหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นได้เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 แต่ไม่ได้จริงจังเรื่องนี้อย่างจริงจัง ปัจจุบันมีโรงเรียนทั้งสิ้น 472 โรงเรียน นักเรียน 253,137 คน ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 7 จึงได้เริ่มดำเนินการเรื่องนี้อย่างจริงจังโดยกำหนดไว้ในแผน สับสนุนงบประมาณปีละ 95 โรงเรียนละ 10,000 บาท ตลอดแผน 7 จะได้รับงบประมาณครบ 472 โรงเรียน สำหรับปีงบประมาณ 2535 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนระยะที่ 7 และเป็นปีแรกของโครงการนี้อย่างแท้จริง

ได้รับงบประมาณสนับสนุนเป็นทุนหมุนเวียน 950,000 บาท เพื่อจัดสรรให้โรงเรียนจำนวน 95 โรงเรียน ตามแผนที่กำหนดไว้ เงินจำนวนนี้ให้เป็นค่าใช้จ่ายได้ดังนี้

1. จัดซื้อ/หา วัสดุ เครื่องครัว
2. จัดหาวัสดุการเกษตรที่สนับสนุนการจัดอาหารกลางวัน
3. จัดหาวัสดุ อาหารสด อาหารแห้ง ที่ใช้ในการประกอบอาหาร
4. เป็นค่าวัสดุ ครุภัณฑ์ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในโครงการอาหารกลางวันโรงเรียน
5. เป็นค่าตอบแทนบุคคลภายนอก ซึ่งปฏิบัติงานอาหารกลางวันในโรงเรียน

การดำเนินงานจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน มุ่งส่งเสริมความนิยมบริโภคอาหารท้องถิ่น มารยาทในการรับประทานอาหาร การเลือกบริโภคอาหารที่ถูกต้อง ความเป็นระเบียบ โดยยึดหลักโภชนาการและสุขาภิบาลอาหารเป็นสำคัญ

การจำหน่ายอาหารกลางวันแก่นักเรียนนั้น สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น มีนโยบายให้เรียนเก็บเงินจากนักเรียนในอัตราต่ำ โดยไม่มุ่งหวังกำไรแต่ให้สามารถดำเนินการตามโครงการโภชนาการและอาหารกลางวันได้ และหากนักเรียนคนใดผู้ปกครองยากจน ไม่อยู่ในฐานะที่จะจ่ายเงินค่าอาหารกลางวันได้ ให้งดเก็บเงินค่าอาหารกลางวันจากนักเรียนผู้นั้น โดยโรงเรียนเสนอรายชื่อให้คณะกรรมการเงินทุนหมุนเวียนอาหารกลางวันของโรงเรียนพิจารณาอนุมัติเป็นภาคการศึกษา

กองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา

ในปลายปีงบประมาณ 2534 นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้ปรารถนาที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่า นักเรียนประถมศึกษาซึ่งอยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโตมีจำนวนมากที่ขาดแคลนอาหารกลางวัน และมีภาวะทุพโภชนาการ น่าจะมีการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง นายมีชัย ฤชุพันธุ์ รองนายกรัฐมนตรี และ ดร. ก่อ สวัสดิทานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะแก้ปัญหาผู้นี้แล้ว และจะจัดโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสเจริญพระชนมายุครบ 36 พรรษา จึงได้บัญชาให้ผู้เกี่ยวข้องเขียนโครงการเสนอเป็นการด่วน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้รวบรวมและร่างโครงการขึ้น นำเสนอกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้ให้ความเห็นและแก้ไขเพิ่มเติมให้ดำเนินการครอบคลุมถึง โรงเรียนสังกัดอื่นด้วย ทางรัฐบาลเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อคุณภาพของเด็กประถมศึกษา จึงได้ปรับโครงการเป็นร่างพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้นำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการกฤษฎีกา ฝ่ายสังคมและกฎหมาย พิจารณาพร้อมกัน

คณะกรรมการกฤษฎีกา ทั้ง 2 คณะ พิจารณาแล้วมีความเห็นรับหลักการร่างพระราชบัญญัติกองทุนฯ และคณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2535 อนุมัติตามมติคณะกรรมการกฤษฎีกา เสนอ และนำร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว เสนอสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา พิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2535

ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2535 ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ได้มีมติรับหลักการแห่งพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 และส่งให้คณะกรรมการการศึกษาและวัฒนธรรมพิจารณา ซึ่งได้มีการแก้ไขกำหนดวงเงินกองทุนที่กำหนดไว้จาก 3,000 ล้านบาท เป็น 6,000 ล้านบาท โดยกำหนดให้รัฐจัดสรรเงินให้เป็นทุนปีละ ไม่น้อยกว่าหนึ่งพันล้านบาทและเป็นงบค่าใช้จ่ายปีละ ไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยล้านบาท จนกว่ากองทุนจะมีเงินรวมกันถึง 6,000 ล้านบาท

ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้นำหารือในคณะรัฐมนตรีแล้วลงมติให้ตั้งวงเงินกองทุน 6,000 ล้านบาท ตามที่คณะกรรมการฯ เสนอ โดยให้ตั้งงบประมาณไว้ปีละ ไม่น้อยกว่า 500 ล้านบาท จนกว่ากองทุนจะครบ 6,000 ล้านบาท และระหว่างที่กองทุนยังไม่ครบ 6,000 ล้านบาทนี้ ให้จัดสรรงบค่าใช้จ่ายเป็นรายปีอีกปีละ ไม่น้อยกว่า 50 ล้านบาท

ในวันที่ 6 มีนาคม 2535 ในคราวประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภาครั้งที่ 16/ 2535 ที่ประชุมได้ลงมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา

ต่อมาสำนักเลขาธิการรัฐมนตรี ได้นำร่างพระราชบัญญัติกองทุนเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อลงพระปรมาภิไธย และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 109 ตอนที่ 42 ลงวันที่ 8 เมษายน 2535 ใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน ในโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน เป็นการทำให้เกิดผลดีต่อนักเรียนซึ่งได้เรียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป สามารถนำความรู้ทักษะและทัศนคติที่ดีต่อการเรียน การเลือกซื้ออาหารที่มีคุณค่า นำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ได้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (สุจินดา ผ่องอักษร, 2534)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน ไว้ดังนี้

1. อธิบายแนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวันได้
2. อธิบายวิธีบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้การสอน จากกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง
3. จัดทำแผนการสอนแบบบูรณาการ โดยมีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางชั้นใช้ในโรงเรียน
4. สามารถกำหนดการสอน เพื่อให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติจริง ในกิจกรรมแขนงงานบ้าน เพื่อได้ผลผลิตเป็นอาหารกลางวัน โดยถือเป็นการหนึ่งของการเรียนรู้

แนวทางการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันตามที่ได้กล่าวมาแล้ว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 รวมทั้งหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โดยให้กิจกรรมอาหารกลางวันเป็นส่วนหนึ่งของงานในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรืองงานบ้านและงานเกษตร และบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกับกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ อันได้แก่ กลุ่มทักษะ (ภาษาไทยและคณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษมาให้สัมพันธ์กัน ให้มากที่สุด โดยมีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบนี้เรียกว่า "หน่วยการสอนแบบบูรณาการ"

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวันให้ได้ผลดี โดยให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและโรงเรียนมีผลิตผลที่สามารถนำมาประกอบอาหาร ให้นักเรียนได้รับประทานได้อย่างเพียงพอ การดำเนินงานควรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต เป็นขั้นตอนที่ทำให้ได้มาซึ่งวัตถุดิบ ที่จะนำไปประกอบอาหารในขั้นตอนนี้มีกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลางและนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนเกี่ยวกับการอภิปรายจัดบันทึกรายงานในเรื่องการปลูกพืช

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องรูปทรงเรขาคณิตการวัดมาตราต่าง ๆ และการคำนวณพื้นที่ เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการเจริญเติบโตของพืช การขยายและแพร่พันธุ์พืช เพื่อเตรียมนำไปปลูกในแปลง เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความรับผิดชอบในหน้าที่ ความอดทนและการทำงานกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร เป็นขั้นตอนในการเตรียมรายการอาหาร โดยคำนึงถึงคุณค่าอาหารตามหลักโภชนาการ และเลือกเตรียมส่วนประกอบให้เหมาะกับจำนวนสมาชิก รวมทั้งการจัดเตรียมภาชนะและสถานที่เพื่อใช้ในการประกอบอาหาร ซึ่งขั้นตอนนี้มีกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาบูรณาการ เช่น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้ในเรื่องการชั่ง ตวง นับ ทำบัญชี เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย) ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในทักษะการเขียนและการจัดบันทึก เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ฝึกนิสัยให้มีความซื่อสัตย์ ความอดทน การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร เป็นขั้นตอนในการประกอบอาหาร ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ

มาตรฐานการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ การประกอบอาหารโดยคำนึงถึงความสะดวก ความปลอดภัย และคุณค่าอาหาร เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร เป็นขั้นตอนในการฝึกความมีระเบียบในการ เข้าแถวมารยาทการรับประทานอาหาร การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร สุขนิสัย ก่อน-หลัง รับประทานอาหาร ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

ขั้นที่ 5 การเก็บและล้าง ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนในการทำความสะอาดสถานที่ภาชนะ ความมีระเบียบ เป็นต้น เน้นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และ นำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาตรฐานการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้กิจกรรมการเรียนรู้การสอนในการจัดการ แบ่งกลุ่มแบ่งงานความรับผิดชอบ ความสามัคคี เป็นต้น

ขั้นที่ 6 การจัดการ ขั้นตอนนี้เป็นกรนำความรู้จากกิจกรรมสหกรณ์ในเรื่อง การซื้อขาย การลงบัญชี การคิดต้นทุน กำไร และการแบ่งงานรับผิดชอบ โดยใช้ขบวนการ กลุ่ม ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ซึ่งเป็นแกนกลางและ นำกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาตรฐานการ เช่น

กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ใช้ความรู้ในเรื่องการเพาะปลูก เพื่อให้ ได้มาซึ่งผลผลิต การเลี้ยงสัตว์ และนำเข้าสู่กิจกรรมสหกรณ์ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการค้าขาย การคิดต้นทุน การขาย การปันผล

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร เป็นกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บ และล้าง เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นแกนกลาง และนำ กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ มาตรฐานการ เช่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ใช้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี และ สารละลายความร้อน เป็นต้น

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ใช้ความรู้เรื่องความประณีต และศิลปะปฏิบัติ เป็นต้น

กลุ่มทักษะ (คณิตศาสตร์) ใช้ความรู้เรื่องการชั่ง ตวง คัดราคาต้นทุน
ราคาจำหน่าย เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนแต่ละชั้นดังที่ได้กล่าวมานี้ สอดคล้องกันทุกขั้นตอน ดัง
รายละเอียดแผนภูมิที่ 1 แนวทางบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหาร
กลางวัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530)

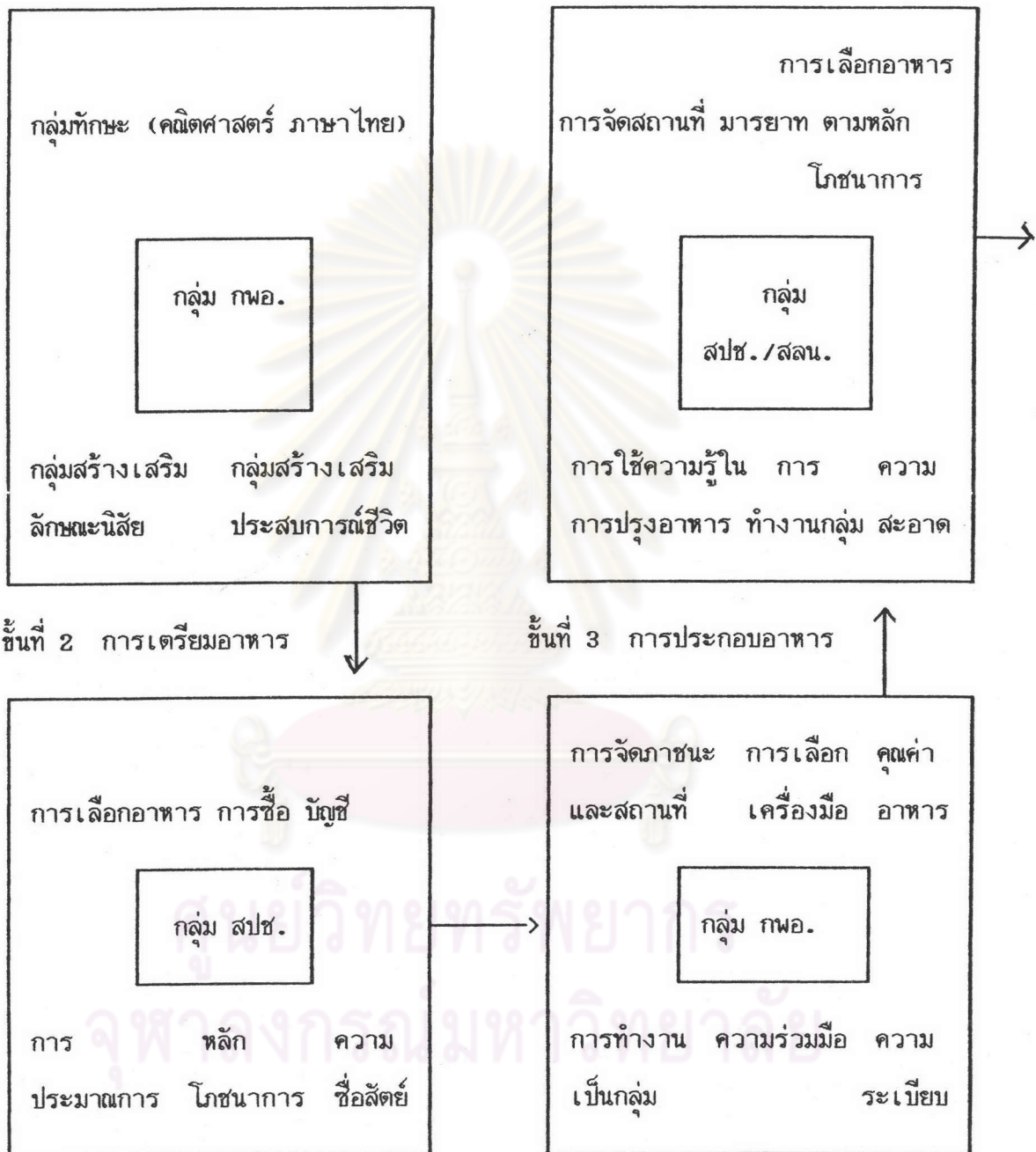

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 1 แนวทางบูรณาการการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน

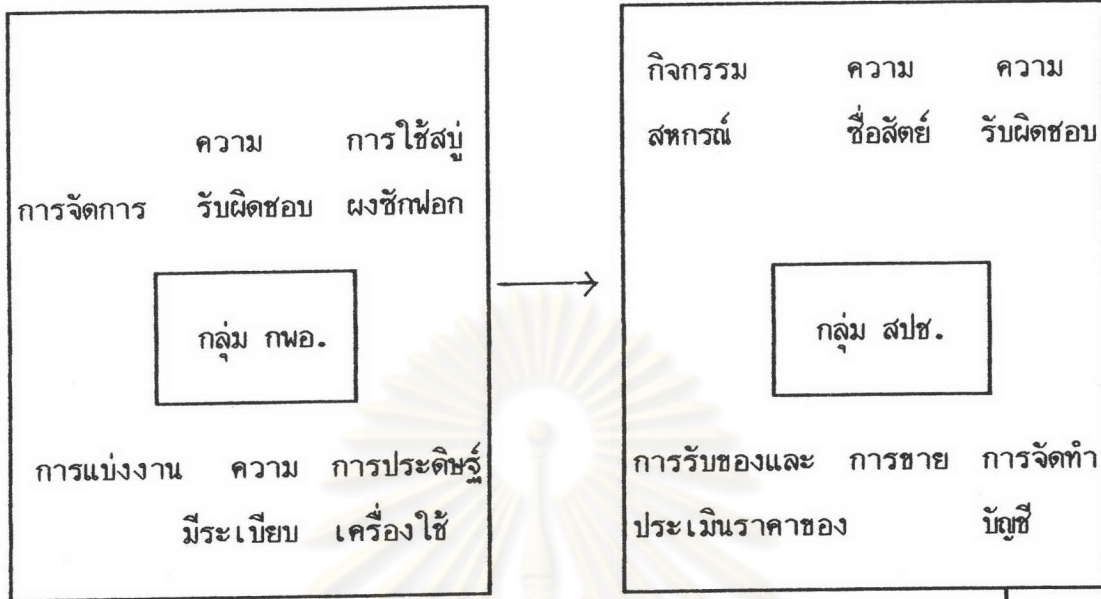
ขั้นที่ 1 การเตรียมผลิตผล

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร

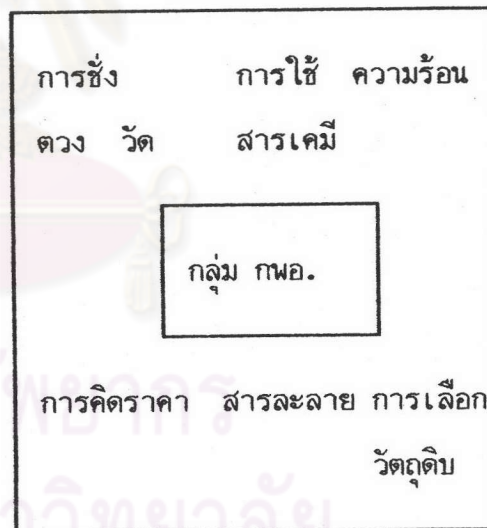

ชั้นที่ 5 การเก็บและล้าง

ชั้นที่ 6 การจัดการ

ชั้นที่ 7 การถนอมอาหาร

- หมายเหตุ
- กลุ่ม สสน. ย่อมาจาก กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
 - กลุ่ม กพอ. ย่อมาจาก กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ
 - กลุ่ม สปช. ย่อมาจาก กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

จากแผนภูมิที่ 1 แสดงตัวอย่างแนวทางการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมผลผลิต

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ครูร่วมกับนักเรียนช่วยกันวางแผนการเตรียมผลผลิตเพื่อจะได้นำมาใช้ประกอบอาหารในโครงการอาหารกลางวัน

1.1 ครูและนักเรียนอภิปรายว่าจะปลูกพืชชนิดใดบ้าง โดยทำเป็นโครงการ การปลูกผักในแต่ละเทอม ต้องคำนึงถึงฤดูกาล และสภาพแวดล้อมของสถานที่ตั้งของโรงเรียนด้วย (ใช้ผลการเรียนภาษาไทย) ซึ่งการปลูกผักมีทั้งระยะสั้นและระยะยาว (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

1.2 ครูและนักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับวิธีปลูกผักที่ตกลงกันแล้วว่าจะปลูกผักชนิดใด และให้นักเรียนช่วยกันลำดับขั้นตอนการปลูกผัก (ขั้นตอนนี้นักเรียนได้ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย) และอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องต้น (กิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ) นักเรียนจดบันทึกเรื่องวิธีการปลูกผัก (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

1.3 ครูและนักเรียนช่วยกันอภิปรายเกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม การแบ่งความรับผิดชอบของนักเรียนแต่ละคนในกลุ่ม (กิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

1.4 ครูและนักเรียนร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับรูปลักษณะของแปลงผัก นักเรียนจะได้ฝึกวัดความกว้าง ความยาว เรียนรู้เรื่องสี เหลี่ยม ผืนผ้า การคิดพื้นที่สี่เหลี่ยม (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

1.5 ครูให้นักเรียนปลูกผัก และให้นักเรียนสังเกตความเจริญเติบโตของพืช การแพร่พันธุ์และการขยายพันธุ์ของพืช (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) นักเรียนจดบันทึกความเจริญเติบโตของพืช (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

ขณะนักเรียนในชั้นที่ปลูกผัก นักเรียนในชั้นอื่น ๆ อาจจะเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูกต้นไม้หรือผักชนิดอื่น ๆ โดยมีการวางแผนเป็นขั้นตอนเช่นเดียวกัน

ขั้นที่ 2 การเตรียมอาหาร

2.1 ครูและนักเรียนอภิปรายวางแผนการจัดอาหารกลางวันว่า จะทำอาหารชนิดไหนมีส่วนประกอบอะไรบ้าง และเตรียมส่วนประกอบของอาหารที่จะทำ ซึ่งต้องใช้ความรู้เรื่องอาหารหลัก 5 หมู่ หลักโภชนาการในการเลือกส่วนประกอบอาหารแต่ละชนิด (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

2.2 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับอาหารหลัก 5 หมู่ และปริมาณของอาหารและสารอาหารที่ควรได้รับต่อคนในแต่ละวัน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) และให้นักเรียนจดบันทึกเรื่องที่นักเรียนอภิปรายหรือรายงาน (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

2.3 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย ในการกะปริมาณอาหารให้เหมาะสมกับจำนวนสมาชิกและบางครั้งผลผลิตมีเป็นจำนวนมากเกินความต้องการ อาจเก็บส่วนหนึ่งไว้โดยใช้วิธีถนอมอาหารหรือส่งเข้าสหกรณ์ เพื่อขายหรือแลกเปลี่ยนอาหารชนิดอื่น ก็ต้องใช้ทักษะในการชั่ง ตวง นับ ทำบัญชี (ใช้ผลการเรียนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์) การทำบัญชีนักเรียนต้องมีความซื่อสัตย์ซึ่งครูและนักเรียนก็จะร่วมกันสนทนาผลของความซื่อสัตย์ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

2.4 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับภาชนะที่จะใช้ในการประกอบอาหารแต่ละครั้ง เพื่อให้นักเรียนเตรียมภาชนะไว้ล่วงหน้าก่อนทุกครั้งจะประกอบอาหาร (ใช้ผลการเรียนการสอน กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

ขั้นที่ 3 การประกอบอาหาร

เมื่อนักเรียนเตรียมส่วนประกอบอาหารเสร็จแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปราย

3.1 วิธีการประกอบอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ) การแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม ครูสังเกตการทำงานเป็นกลุ่มของนักเรียน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

3.2 การจัดและล้างผักหรือส่วนประกอบอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

3.3 การเลือกใช้เครื่องใช้ในครัว ในการลับ ตัด หั่น ปอก (เป็นกิจกรรมการ

เรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

3.4 ความปลอดภัยในการใช้เครื่องใช้ในครัว (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

3.5 การจัดสถานที่สำหรับรับประทานอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ) ตลอดจนใช้ความรู้ในการปรุงอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

3.6 นักเรียนจับบันทึกเรื่องที่อภิปราย (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

3.7 นักเรียนช่วยกันประกอบอาหาร โดยมีครูคอยช่วยเหลือและให้คำแนะนำ (ใช้ผลการเรียนวิชาภาษาไทย)

ขั้นที่ 4 การรับประทานอาหาร

4.1 เมื่อนักเรียนประกอบอาหารเสร็จแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการตักแบ่งอาหารในปริมาณที่เหมาะสม ความยุติธรรมในการตักแบ่งอาหารให้เพื่อน ๆ

4.2 แบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบของนักเรียนแต่ละกลุ่ม ในการตักแบ่งอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ) การตักแบ่งอาหารนักเรียนจะต้องมีความยุติธรรมในการตักแบ่งอาหารให้เพื่อน ๆ และฝึกการทำงานเป็นกลุ่มในการตักแบ่งอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

4.3 นักเรียนที่มีหน้าที่ขายอาหาร จะเป็นผู้ทำบัญชีรายวันเป็นหลักฐานไว้ (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์)

4.4 ฝึกความเป็นระเบียบ มีวินัย ในการล้างมือก่อน-หลังรับประทานอาหาร ในการซื้ออาหาร นักเรียนต้องเข้าแถวเรียงตามลำดับก่อน - หลัง (เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต) นักเรียนที่มารับประทานอาหาร นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติมารยาทในการรับประทานอาหาร

4.5 ให้นักเรียนบันทึกอาหารที่รับประทานในแต่ละวัน เพื่อให้นักเรียนทราบว่าในแต่ละวัน ได้รับสารอาหารครบ 5 หมู่หรือไม่ และรายงานสรุปผู้ที่มีมารยาทในการรับประทานอาหารในแต่ละสัปดาห์

ขั้นที่ 5 การเก็บและล้าง

ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการจัดการแบ่งกลุ่มทำงาน และความรับผิดชอบ การทำความสะอาดสถานที่ ภาชนะ ความมีระเบียบ และการใช้เคมีภัณฑ์

5.1 แบ่งกลุ่มนักเรียนทำงานรับผิดชอบในหน้าที่ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

5.2 ให้ความรู้เรื่องใช้เคมีภัณฑ์ในการทำความสะอาดภาชนะ สถานที่ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

5.3 การทำความสะอาด จัดเก็บภาชนะ และสถานที่พร้อมกับจัดให้เป็นระเบียบ (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ)

ขั้นที่ 6 การจัดการ

6.1 ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการสหกรณ์ และการนำความรู้เรื่องสหกรณ์มาใช้ในการซื้อขาย ซึ่งเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

6.2 การแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนรับผิดชอบ โดยให้นักเรียนจัดแบ่งหน้าที่ตนเอง (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

6.3 การคำนวณ คำนวณต้นทุน การทำบัญชี การขาย การรับของ การประเมินราคาของหรือผลผลิตของนักเรียนที่ผลิตได้เกินความต้องการ นำมาแลกเปลี่ยน และการปันผล (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์)

6.4 การจดบันทึกและรายงาน (ใช้ผลการเรียนกลุ่มทักษะภาษาไทย)

ขั้นที่ 7 การถนอมอาหาร

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่นักเรียนจะได้ฝึกปฏิบัติตั้งแต่การประกอบอาหาร การเก็บล้าง ตลอดจนจัดเตรียมเพื่อบริโภค ในกิจกรรมนี้นักเรียนได้เรียนเกี่ยวกับคุณค่าในการถนอมอาหาร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

7.1 การซั่ง การตวง การนับวัตถุดิบ การจดบันทึก คำนวณราคา กำไร (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์)

7.2 นักเรียนร่วมกันอภิปรายการเลือกวัตถุดิบให้สอดคล้องกับฤดูกาล (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ)

7.3 ให้ความรู้ในเรื่องการใช้สารเคมี สารละลาย ความร้อน (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต)

7.4 นักเรียนใช้ความรู้เรื่องความประณีตและศิลปะศึกษา (เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย)

7.5 การรายงานขั้นตอนและปัญหาที่พบในการปฏิบัติ ครูและนักเรียนช่วยกันแก้ปัญหา สรุปขั้นตอนของการปฏิบัติ (ใช้ผลการเรียนการสอนกลุ่มทักษะภาษาไทย)

7.6 นักเรียนฝึกปฏิบัติจริง โดยมีครูคอยให้คำแนะนำและปรึกษา

จากกิจกรรมทั้ง 7 ขั้นตอน สามารถวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาจัดคาบเวลาให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่ออาหารกลางวันได้ ดังปรากฏในตารางที่ 1-3

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 การจัดเนื้อหาและคาบเวลาของกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน

ชั้น	เนื้อหา	คาบเวลา		รวม (คาบ)	หมายเหตุ
		เรียน ทฤษฎี	คาบเวลาสำหรับ กิจกรรมอาหาร กลางวัน		
ป.3 งานบ้าน					
	- มารยาทในการรับประทานอาหาร	8	12	20	
	- การประกอบ ปรุง และจัดอาหาร	18	42	60	
	งานเกษตร				
	- ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ	32	24	56	
	- ปลูกผักสวนครัว	28	27	55	
	- ปลูกไม้ผลอายุสั้น	17	33	50	
	รวม	103	138	241	
ป.4 งานบ้าน					
	- การบริการในบ้าน	6	9	15	
	- มารยาทในการรับประทานอาหาร	5	15	20	
	- การประกอบ ปรุง จัดและถนอมอาหาร	25	60	85	
	งานเกษตร				
	- ปลูกพืชผักสวนครัว	30	12	42	
	- การปลูก ไม้ดอก ไม้ประดับ	21	21	42	
	- การปลูก ไม้แขวน	9	12	21	
	- การปลูกพืช	21	21	42	
	- การเพาะถั่วงอก	6	9	15	
	รวม	123	159	282	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ชั้น	เนื้อหา	คาบเวลา		รวม (คาบ)	หมายเหตุ
		คาบเวลา เรียน ทฤษฎี	คาบเวลาสำหรับ กิจกรรมอาหาร กลางวัน		
ป.5 งานบ้าน					
	- การประกอบ ปรุง และจัดอาหาร	19	51	70	
	- การถนอมอาหาร	8	12	20	
	งานเกษตร				
	- การคัดเลือกและขยายพันธุ์ การเก็บบำรุงรักษา	21	21	42	
	- การปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ	21	30	51	
	- การปลูกพืชและการบำรุงรักษา พืชตามฤดูกาล	32	18	50	
	รวม	101	132	233	
ป.6 งานบ้าน					
	- การเลือกซื้อ การเก็บรักษาอาหาร การประกอบ ปรุง และจัดอาหาร	15	45	60	
	- การถนอมอาหาร	8	12	20	
	งานเกษตร				
	- การปลูกพืชเพื่อบำรุงดิน	14	12	26	
	- การปลูกพืช การบำรุงรักษา เก็บเกี่ยว ขยายพันธุ์	48	39	87	
	รวม	85	108	193	

ตารางที่ 2 แนวทางการจัดตารางสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก

เวลา วัน	08.30 - 09.30 น.	09.30 - 10.30 น.	10.30 - 11.30 น.	พัก	12.30 - 13.30 น.	13.30 - 14.30 น.	14.30 - 15.30 น.
จันทร์			ป.3 งานบ้าน งานเกษตร				
อังคาร			ป.4 งานบ้าน งานเกษตร				
พุธ			ป.5 งานบ้าน งานเกษตร				
พฤหัสบดี			ป.6 งานบ้าน งานเกษตร				
ศุกร์			ป.3 (ป.4)* งานบ้าน งานเกษตร				

*โรงเรียนอาจจัดให้ ป.3 หรือ ป.4 เริ่มต้นวงจรีใหม่

ตารางที่ 3 แนวทางการจัดตารางสอนในโรงเรียนขนาดใหญ่-กลาง

เวลา วัน	08.30 - 09.30 น.	09.30 - 10.30 น.	10.30 - 11.30 น.	พัก	12.30 - 13.30 น.	13.30 - 14.30 น.	14.30 - 15.30 น.
จันทร์			ป.6/1 งานบ้าน งานเกษตร				
อังคาร			ป.5/1 งานบ้าน งานเกษตร				
พุธ			ป.4/1 งานบ้าน งานเกษตร				
พฤหัสบดี			ป.3/1 งานบ้าน งานเกษตร				
ศุกร์			ป.6/2* งานบ้าน งานเกษตร				

*ในแต่ละชั้นเรียนมีหลายห้องเรียน โรงเรียนสามารถจัดห้องเรียนที่เห็นว่าเหมาะสม
และสอดคล้องกับการจัดกิจกรรม

ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

ในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์โดยให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และนักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันอย่างทั่วถึงซึ่งสามารถลดสภาวะทุพโภชนาการของเด็กในวัยเรียนได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นการเผยแพร่ความรู้ทางด้านโภชนาการอีกด้วยนั้น ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนจึงควรที่จะต้องศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อันจะส่งผลทำให้การดำเนินงาน ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้กล่าวว่า การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนยังได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจนัก ทั้งนี้มีสาเหตุมาจาก

1. รัฐบาลไม่สามารถจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันได้อย่างเพียงพอ
2. ผู้บริหารการศึกษาไม่สนใจและไม่สนับสนุนโครงการอาหารกลางวันเท่าที่ควร
3. ครูส่วนใหญ่ไม่เข้าใจนโยบายการดำเนินงานโครงการ
4. นักเรียนยากจน ไม่มีเงินซื้ออาหารที่โรงเรียนผลิต ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ปกครองยากจนและขาดความรู้เรื่องอาหารกลางวัน
5. โครงการอาหารกลางวัน ไม่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนการสอน
6. ขาดความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน

เช่นเดียวกับที่ ยุวดี กาญจนขจรจิต (2523) ได้สรุปปัญหาใหญ่ ๆ ที่เป็นเหตุของการที่โรงเรียนไม่สามารถจัดบริการอาหารหรือจัดแล้วแต่ต้องล้มเลิกไป ดังนี้

1. เด็กยากจนจำนวนมาก ไม่มีเงินซื้ออาหารที่โรงเรียนจัดขายให้
2. ครูมีจำนวนน้อย แต่ละคนมีชั่วโมงสอนเต็มวัน ไม่มีเวลาจัดประกอบอาหาร
3. ไม่มีโรงครัว โรงอาหาร ไม่มีที่เก็บข้าวของภาชนะ
4. ไม่มีเงินทุน
5. ครูในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

6. บางโรงเรียนไม่สามารถจัดซื้อสิ่งของที่ต้องการได้ตามความจำเป็น เพราะต้องจ่ายเงินตามระเบียบ บางครั้งเครื่องใช้บางอย่างมีอยู่แล้ว แต่ก็ถูกจัดหามาให้อีกแทนที่จะไปลงทุนด้านอื่น ๆ ที่จำเป็นกว่า โรงเรียนเกิดความเบื่อหน่ายต่อการไม่เป็นอิสระในการดำเนินงาน

7. ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เช่น ไม่จ่ายค่าอาหารตามกำหนด ขอความร่วมมือไม่ค่อยได้

จากปัญหาดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นแนวคิดจากผู้ที่มีส่วนร่วมกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนโดยตรง เป็นการมองปัญหาจากบุคคลภายใน ซึ่งการมองปัญหาจากบุคคลภายนอกอาจจะมีแนวคิดที่แตกต่างออกไป จากบุคคลภายในก็ได้ เช่น ลีอซา วรรณรัตน์ (2537) ซึ่งเป็นนายแพทย์จากกระทรวงสาธารณสุข ได้กล่าวถึงปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันไว้ดังนี้ โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้นเป็นความพยายามที่จะแก้ปัญหาทุพโภชนาการของเด็กนักเรียน อันเป็นวัตถุประสงค์หลัก ขณะเดียวกันยังมีวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่ง คือ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้การสอนในโรงเรียน เกี่ยวกับวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งมุ่งหวังจะให้เด็กนักเรียนมีประสบการณ์ในการทำงานพื้นฐานต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง โดยเฉพาะการงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งต้องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพหารายได้ แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ปรากฏว่าเกิดปัญหามากมาย ดังนี้

1. งบประมาณ ปัญหาเรื่องงบประมาณนั้น เมื่อดูจำนวนงบประมาณที่รัฐบาลจัดสรรให้สำหรับโครงการนี้ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2525 จนถึง 2535 จะเห็นว่าไม่สม่ำเสมอ มีแนวโน้มไม่ชัดเจนขึ้น ๆ ลง ๆ สะท้อนถึงความไม่แน่นอน และไม่ต่อเนื่องในนโยบายของแต่ละรัฐบาลในช่วงนั้น ๆ ว่าให้ความสำคัญกับปัญหานี้มากน้อยเพียงไร ดังปรากฏในตารางที่ 4

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 งบประมาณจัดกิจกรรมเพื่ออาหารกลางวัน สำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ

ปีงบประมาณ	งบประมาณที่ได้รับ (ล้านบาท)
2525	4.0
2526	8.0
2527	9.0
2528	20.0
2529	39.8
2530	112.0
2531	17.2
2532	17.2
2533	91.9555
2534	60.4881
2535	82.1

แหล่งข้อมูล : เอกสารโรเนียว, กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. วิธีการ เนื่องจากได้กำหนดรูปแบบไว้หลากหลาย เพื่อให้แต่ละโรงเรียนสามารถปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม เช่น ในรูปของการจัดเลี้ยง รูปของการจัดทำอาหารขายหรือเด็กนำข้าวมาจากบ้านมารับกับข้าวที่โรงเรียน หรือทำในลักษณะอาหารจานเดียว บางโรงเรียนเน้นการทำเกษตรกรรม และนำผลผลิตมาประกอบอาหาร ซึ่งวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ เหมาะสมในที่บางแห่ง การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จในทันทีนั้นยาก ต้องค่อย ๆ ปรับปรุงวิธีการ ซึ่งต้องใช้เวลาและอาศัยความสนใจอย่างจริงจังของครูผู้ดำเนินการ

3. ขาดแคลนครู โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีปัญหาเด็กทุณโชนาการ มักเป็นพื้นที่ชนบทห่างไกล ทุรกันดาร ยากจน ก็มักจะมีปัญหาขาดแคลนครูอยู่แล้ว เมื่อต้องมารับภาระในการดำเนินการโครงการอาหารกลางวัน ก็จะทำให้ความสำคัญของการดำเนินการโครงการอาหารกลางวันเป็นลำดับรอง

จากปัญหาดังกล่าว ลือชา วรรัตน์ ได้เสนอแนวทางแก้ไขไว้ด้วย ดังนี้

1. นโยบาย ควรจะได้มีการกำหนดเป็นนโยบายระดับกระทรวง สำหรับกระทรวงที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจนมากขึ้น การสนับสนุนงบประมาณด้านต่าง ๆ ก็จะมาหรือแม้แต่ทรัพยากรบุคคลก็จะมีกระจายไปอย่างทั่วถึงในทุกพื้นที่

2. งบประมาณ เมื่อกำหนดนโยบายว่ารัฐจะจัดอาหารกลางวันให้เด็กทุกคนได้กินทั่วถึงกัน และกินเหมือน ๆ กันแล้ว รัฐก็ต้องจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ และควรจะต้องให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

3. วิธีดำเนินการ วิธีดำเนินการที่เหมาะสมต้องอิงวัตถุประสงค์หลักของโครงการ วิธีดำเนินการก็ต้องมีหลากหลายเพื่อให้สอดคล้องและนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์หลัก ในที่นี้ควรถือวัตถุประสงค์การลดหรือแก้ไขปัญหาทุโภชนาการของเด็กเป็นหลัก ส่วนวัตถุประสงค์ด้านการถือเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนวิชากลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพนั้น ควรกำหนดวิธีการดำเนินการหรือกลวิธีอื่น ๆ แทนที่จะคาดหวังเอาจาก โครงการอาหารกลางวันอย่างเดียว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันมีหลายประเภท ซึ่งสามารถจำแนกได้ ดังต่อไปนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ผลการทดลองจัดอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก" โดยใช้แบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้บริหาร หรือครูหัวหน้าโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ซึ่งเป็นโรงเรียนทดลองจัดอาหารกลางวัน จำนวน 27 โรงเรียน จากจำนวนทั้งหมด 50 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนสามารถจัดให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ช่วยประกอบอาหารทำให้ครูมีปัญหาในการจัดตารางสอน การสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรและแนวทางของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ด้านการเกษตรของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีผลผลิตทางเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวัน ส่วนน้ำที่ใช้ในการเกษตรของโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้น้ำจากสระ หรือบ่อน้ำและคลอง ซึ่งขาดแคลนน้ำบางฤดูกาล ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามโครงการอาหารกลางวัน ได้แก่ ปัญหาด้านบุคลากร จำนวนครูในโรงเรียนมีน้อย บางแห่งมีไม่ครบชั้นเรียนความร่วมมือของผู้ปกครองและชุมชนมีปัญหาน้อย ด้านสถานที่ โรงเรียนส่วนมากขาดสถานที่ประกอบอาหาร และโรงอาหาร พบว่ามีปัญหาด้านการเรียนการสอนในระดับมาก

บุญเลิศ เสนีวงศ์ ณ อยุธยา (2527) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เขตการศึกษา 1" ผลการวิจัย พบว่าการบริหารโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนส่วนใหญ่ มีการจัดตั้งคณะกรรมการทำหน้าที่วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์และคอยดูแลให้คำปรึกษาแนะนำ เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ตกลงกันได้ มีการวางแผนการบริหารโครงการอาหารกลางวัน การจัดแบ่งงานเป็นสัดส่วนตามความจำเป็นจัดบุคลากรเข้าสู่งานที่แบ่งไว้ การวินิจฉัยสั่งการ และการควบคุมนิเทศงาน

การวางแผนประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ การประเมินผลของแต่ละฝ่าย เพื่อรายงานให้ผู้บริหารทราบนำไปใช้ในการปรับปรุงงาน และเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ตลอดจนการวางแผนบริหารงานงบประมาณที่ได้รับ เป็นไปตามวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ที่กำหนด แต่ก็ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริหารโครงการอาหารกลางวัน คือ

1. สถานที่ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนสถานที่เก็บอาหาร สถานที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ ขาดโต๊ะ เก้าอี้ ที่จะให้นักเรียนนั่งรับประทานอาหาร
2. เกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงาน ครูอาจารย์ส่วนใหญ่มีงานด้านการสอนหนักมาก เมื่อต้องมารับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นอีก ทำให้เวลาในการปฏิบัติงานด้านนั้นน้อยลงไม่เพียงพอ นอกจากนั้นบุคลากรบางคนขาดความรู้ความชำนาญในงานที่ได้รับมอบหมาย
3. ระยะทางระหว่างโรงเรียนกับตลาดไกลเกินไป ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เสียเวลามาก โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก
4. การวางแผนการบริหารโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน พบว่า ยังขาดข้อมูลที่จำเป็นในการวางแผน การประชาสัมพันธ์ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการน้อยมาก

พรทิพย์ ชัยชนะ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา บนเกาะชายฝั่งทะเลตะวันออก" โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์และสังเกต จากครูผู้จัดทำโครงการ 45 คน (ผู้บริหารโรงเรียน 5 คน และครูผู้เกี่ยวข้องกับการจัดโครงการ 40 คน) และศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันจากนักเรียน 202 คน รวม 247 คน ผลการวิจัยพบว่า

ด้านสถานที่ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดโรงอาหารและโรงครัว ครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอาหารกลางวัน มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาบางกลุ่มสาระสำคัญของหลักฐาน โรงเรียนส่วนใหญ่จัดทำอาหารกลางวันเป็นบางวัน การจัดใช้รูปแบบอาหารจานเดียว และรูปแบบนำข้าวจากบ้านมารับประทานร่วมกัน

ปัญหาการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน จำแนกเป็น 6 ด้าน พบว่าโรงเรียนต่าง ๆ ประสบปัญหาในระดับปานกลางสี่ด้านตามลำดับความสำคัญของปัญหา คือ ปัญหาอื่น ๆ เช่น การเกษตรและการคมนาคม ปัญหาการเรียนการสอนและการเผยแพร่

ความรู้แก่ประชาชนปัญหาสถานที่และอุปกรณ์ ปัญหาความร่วมมือในการดำเนินการในโครงการของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ส่วนปัญหาที่ประสบอยู่ในระดับน้อยมีสองด้านคือ ปัญหาภาวะโภชนาการของนักเรียนและปัญหาการใช้จ่ายเงินของโครงการและการทำบัญชี

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลสอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

การดำเนินงานในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่จัดให้นักเรียนช่วยประกอบอาหารทำให้ครูมีปัญหาในการจัดตารางสอน ส่วนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร และแนวทางของสำนักการประถมศึกษาจังหวัดด้านการเกษตรของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีผลผลิตทางเกษตรเพื่อโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ส่วนน้ำที่ใช้ในการเกษตรของโรงเรียนใช้น้ำจากสระ บ่อน้ำ และคลอง ซึ่งขาดแคลนน้ำบางฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีการบูรณาการเนื้อหาวิชาบางกลุ่มประสบการณ์ของหลักสูตร

การจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหา และอุปสรรคในการจัดโครงการ ส่วนใหญ่ พบว่ามีปัญหาด้านการเรียนการสอนในระดับมาก

ปัญหาด้านบุคลากรส่วนใหญ่ พบว่าจำนวนครูในโรงเรียนมีน้อยบางแห่งมีครูไม่ครบชั้นเรียน ครูมีงานด้านการสอนหนักมาก เมื่อต้องมารับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันเพิ่มขึ้นอีก ทำให้เวลาในการปฏิบัติงานด้านนี้น้อยลงไม่เพียงพอ บุคลากรบางคนขาดความรู้ความชำนาญในงานที่ได้รับมอบหมาย

ปัญหาด้านสถานที่ ส่วนใหญ่ พบว่าขาดแคลนสถานที่ประกอบอาหาร ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ และขาดโต๊ะเก้าอี้ที่จะให้นักเรียนนั่งรับประทานอาหาร

นอกจากนี้ ยังพบปัญหาที่แตกต่างออกไปอีก คือ การวางแผนบริหารโครงการอาหารกลางวัน พบว่ายังขาดข้อมูลที่จำเป็นไปวางแผนการประชาสัมพันธ์ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการน้อยมาก ระยะทางระหว่างโรงเรียนกับตลาดไกลเกินไปต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงเสียเวลามาก โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวกับปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

อุดมศิลป์ ศรีสมบูรณ์ (2521: 131-134) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจากโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการจัดโครงการอาหารกลางวัน 62 โรงเรียน และโรงเรียนที่ไม่ได้จัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนอีก 36 โรงเรียน รวม 98 โรงเรียน แล้วส่งแบบสอบถามความคิดเห็นไปยังผู้บริหารโรงเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนส่วนมากมีนักเรียนยากจน ผู้ปกครองนักเรียนมีรายได้ค่อนข้างต่ำ โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน เพราะขาดบุคลากรในการจัดทำ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ เงินทุนมีน้อย ขาดแคลนสถานที่ โรงเรียนเพียงร้อยละ 46 เท่านั้นที่มีโรงอาหารหรือห้องอาหารและยังมีผู้บริหารโรงเรียนร้อยละ 13.27 ที่มีความเห็นไม่เห็นด้วยในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน และต้องการให้สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร เพิ่มงบประมาณ รวมทั้งจัดสรรกำลังครูให้เพียงพอที่โรงเรียนจะสามารถจัดโครงการอาหารกลางวันได้โดยไม่เป็นภาระของโรงเรียนมากเกินไป

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น (2526)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ปีการศึกษา 2526" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จำนวน 115 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนมีการจัดอาหารกลางวันในหลายรูปแบบ ส่วนมากให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำ นักเรียนส่วนใหญ่นำอาหารมาจากบ้าน ส่วนนักเรียนที่ยากจน โรงเรียนช่วยเหลือโดยให้รับประทานอาหารกลางวันและช่วยงาน โรงเรียนส่วนมากยังไม่มีโรงอาหาร ที่นั่งรับประทานอาหารมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ขาดแคลนน้ำใช้ และเงินที่จะซื้ออุปกรณ์ ผู้บริหารร้อยละ 87.18 เห็นด้วยกับการจัดโครงการอาหารกลางวัน

นิตยา ชินฉัตร (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาอุปสรรคและความต้องการในการจัดบริการสังคมสงเคราะห์ ในโรงเรียนประถมศึกษาพื้นที่ชนบทยากจน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี" โดยใช้แบบสอบถามผู้บริหาร ครูหัวหน้าฝ่ายจัดบริการหรือผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้ปฏิบัติการโครงการจาก 44 โรงเรียน จำนวน 176 คน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน พบว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ ได้รับเงินทุนสนับสนุนมีเพียงร้อยละ 13.6 ที่จัดดำเนินงานเอง ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริงหรือปฏิบัติจริง ในหมวดวัสดุอุปกรณ์ เงินทุน บุคลากร และการจัดการของการจัดโครงการอาหารกลางวันอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแต่ละหมวด พบว่า หมวดบุคลากรและการจัดการอยู่ในระดับปานกลาง หมวดอื่น ๆ อยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยของทัศนคติต่อการจัดดำเนินโครงการอาหารกลางวันส่วนใหญ่ เห็นด้วยในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า บุคลากรเห็นด้วยอย่างยิ่งกับความคิดเห็นว่า ความรู้ความเข้าใจในนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินโครงการ และการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง กรรมการศึกษาและสถาบันอื่น ๆ ให้เข้าใจนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความคิดเห็นในเรื่องการดำเนินโครงการเป็นการเพิ่มภาระให้ครูในโรงเรียนมากเกินไป บุคลากรมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับปานกลาง เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง หรือปฏิบัติจริงของการดำเนินการอาหารกลางวันของบุคลากรทั้งชายและหญิง พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันที่ความมีนัยสำคัญที่ .05

สมบูรณ์ แก้วมาก (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง " การศึกษาปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง" ผลการวิจัยพบว่าปัญหาการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันสามารถนำมาใช้ในการบริหารงานโครงการอาหารกลางวัน และยังได้เสนอแนะไว้ว่าควรบรรจุแต่งตั้งครูฝ่ายสนับสนุนการสอนด้านโภชนาการเพื่อช่วยโรงเรียน ควรเน้นในเรื่องการอบรมเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทักษะ ในการบริหารงานโครงการอาหารกลางวันให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน ครูอาจารย์ที่รับผิดชอบเป็นหัวหน้าโครงการอาหารกลางวัน ประการที่สำคัญที่สุดควรเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์ ผู้ปกครองนักเรียน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการโครงการอาหารกลางวัน

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวัน
ในโรงเรียนส่วนใหญ่ มีผลสอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

ด้านบุคลากร พบว่าผู้บริหารโรงเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดโครงการอาหาร
กลางวัน ขาดบุคลากรในการจัดทำอาหารกลางวันต้องการให้มีการเพิ่มหรือจัดสรรอัตรากำลัง
ครูให้เพียงพอที่โรงเรียนจะสามารถจัดโครงการอาหารกลางวันได้ โดยไม่เป็นภาระของ
โรงเรียนเกินไป

ด้านงบประมาณ พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องเงินทุน

ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่ามีอุปกรณ์และเครื่องมือในการประกอบอาหารไม่เพียงพอ

ด้านสถานที่ พบว่าขาดแคลนสถานที่ โรงเรียนส่วนมากยังไม่มีโรงอาหารที่
นั่งรับประทานอาหารมีไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการอาหารกลางวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525) ได้ประเมินการจัด
โครงการอาหารกลางวัน ในปี พ.ศ. 2524 โดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาใน 14 จังหวัด
ที่อยู่ในทุกภาค จำนวน 64 โรงเรียน มีจุดประสงค์เพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินการตาม
โครงการบรรลุถึงจุดมุ่งหมายหรือไม่ เป็นการประมวลปัญหาในการดำเนินงาน และประมวล
ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาวิธีการป้องกัน แก้ไขปัญหาและปรับปรุงโครงการต่อไป
ผลการประเมินสรุปได้ว่า

โรงเรียนร้อยละ 79 เห็นว่าโครงการช่วยให้นักเรียนที่ขาดแคลน มีอาหาร
กลางวันที่ถูกหลักโภชนาการรับประทานในราคาถูก ร้อยละ 92 เห็นว่า คุณภาพของอาหาร
ที่โรงเรียนจัดดีกว่าคุณภาพของอาหารที่เด็กกลับไปรับประทานที่บ้าน หรือที่เด็กซื้อกินเอง
ร้อยละ 69 เห็นว่าโครงการมีผลทำให้สุขภาพของนักเรียนดีขึ้น ร้อยละ 74 เห็นว่า
โครงการช่วยลดอัตราการขาดเรียนของนักเรียน ส่วนการช่วยเหลือนักเรียนขาดแคลนยัง
ช่วยได้น้อยมาก เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ การให้นักเรียนรับประทานอาหารฟรี
โดยให้ทำงานแลกเปลี่ยนมีนักเรียนจำนวนมากไม่ยอมรับความช่วยเหลือ เนื่องจากความอาย
ปัญหาในการดำเนินโครงการ 3 อันดับแรก คือ โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับรับประทานอาหาร

ไม่เพียงพอ อาหารดีราคาแพงและชาติที่เก็บภาษณะ ส่วนข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการ ใช้การประชาสัมพันธ์ขอความร่วมมือจากชุมชน และรัฐอาจช่วยเหลือโดยการกำหนดหลักเกณฑ์ให้จ่ายเงินอุดหนุน เป็นช่วงเวลาเพื่อแก้ปัญหาทุนหมุนเวียนลดลงไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "การประเมินโครงการอาหารกลางวัน พ.ศ.2525" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารโรงเรียน และครูที่รับผิดชอบโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา 157 โรงเรียน ใน 55 จังหวัด ที่ได้รับงบประมาณ ปี 2524 จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผลการวิจัยพบว่า

การจัดดำเนินงานทำโดยแต่งตั้งคณะกรรมการเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนร้อยละ 83 ทำอาหารทุกวัน รูปแบบการจัดเป็นอาหารจานเดียวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การจัดกับข้าว และของหวาน มีโรงเรียนเพียงร้อยละ 29 เท่านั้นที่มีโครงการเกษตรสนับสนุนตลอดปี และร้อยละ 24 ช่วยได้บางฤดูกาล ปัญหาในการดำเนินโครงการ ได้แก่ อาหารดีราคาแพงมาก บุคลากรไม่เพียงพอ โดยเฉพาะขาดครูทางด้านคหกรรมและการเกษตร ผู้ปกครองยากจน ไม่มีเงินให้บุตรหลานมาซื้ออาหาร และผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือ เพราะไม่เห็นประโยชน์ของโครงการ คิดว่าทำให้เด็กเสียเวลาเรียน

ผาสุช อุทัย (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนประถมศึกษาบริเวณชายแดนไทย - กัมพูชา จังหวัดปราจีนบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. กระบวนการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนส่วนใหญ่มี

คณะกรรมการโครงการมีการประชุมคณะครูเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน 1-5 ครั้งต่อปี แหล่งความรู้เกี่ยวกับวิธีการและหลักการจัดอาหารกลางวัน ครูผู้รับผิดชอบโครงการศึกษาจากคู่มือชุดฝึกอบรมด้วยตนเองและมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการแก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แหล่งวัตถุดิบในการประกอบอาหารส่วนใหญ่ใช้ผลผลิตของ โรงเรียนและชุมชน งานเกษตรของโรงเรียนที่จัดทำ ได้แก่ พืชผักสวนครัวซึ่งสามารถนำมาใช้ประกอบอาหารมีเพียงพอบางฤดูกาล ระบบการเงินของโรงเรียนมีการวางแผนการใช้เงิน ในการประกอบอาหาร โรงเรียนส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดอาหารเพิ่มเติมโดยจัดทำทุกวัน

2. ผลการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน ในโรงเรียนส่วนใหญ่นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติจริงได้อย่างสม่ำเสมอ สามารถบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวันได้ครบ 7 ขั้นตอน ภาวะโภชนาการของนักเรียนดีขึ้นภายหลังจากดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน นักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีคุณค่าหลัก โภชนาการมีลักษณะนิสัยดี เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร ความสะอาด การทำงานเป็นกลุ่ม ความรับผิดชอบความเอื้อเฟื้อ พฤติกรรมในการรับประทานอาหารของนักเรียนและรู้จักแบ่งปันอาหารซึ่งกันและกัน โรงเรียนมีการให้ความรู้ด้านโภชนาการศึกษากับชุมชนโดยตรง

จากการศึกษาผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าการประเมินโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลสอดคล้องกัน คือกระบวนการจัดกิจกรรมโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน ส่วนใหญ่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ โครงการเกษตรช่วยสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันได้บางฤดูกาล โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนมีผลทำให้สุขภาพของนักเรียนดีขึ้น ภาวะโภชนาการของนักเรียนดีขึ้นภายหลังจากดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน และปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ อาหารดิบราคาแพง ขาดบุคลากร และขาดโต๊ะเก้าอี้ สำหรับรับประทานอาหาร

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

เพ็ญศรี ลักษณะงาม (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อการจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนในเขตการศึกษา 9" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นไปยังผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่เข้าโครงการอาหารกลางวัน จำนวน 249 โรงเรียน ตามตัวแปรขนาดโรงเรียน วุฒิต่างการศึกษาและประสบการณ์การเป็นผู้บริหาร ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่มีโรงอาหารร้อยละ 59.52 ไม่มีโรงครัวร้อยละ 73.50 และที่นั่งรับประทานอาหารไม่เพียงพอร้อยละ 85.71 รูปแบบของการจัดอาหารกลางวันส่วนใหญ่จัดอาหารจานเดียว ในโรงเรียนขนาดเล็กจัดหาอาหารโดยครูและนักเรียน โดยจัดเป็นเวรร้อยละ 95.24 ความร่วมมือของผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลาง คือ ร้อยละ 48.08

ปัญหาในการดำเนินงานเรียงตามลำดับคือ ความล่าช้าของงบประมาณ ครูขาดความรู้ และ ประสิทธิภาพ บุคลากรน้อยไม่เพียงพอ สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ โรงเรียนขนาดเล็ก อยู่ห่างจากตลาดมากกว่า 2 กิโลเมตร

โรงเรียนมีพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อการสอนร้อยละ 53.33 โรงเรียนที่นำผลผลิต ทางเกษตรมาใช้เพื่อประกอบอาหารกลางวันร้อยละ 78.00 (แต่ไม่เพียงพอ) ผู้รับผิดชอบ โครงการผ่านการอบรมการจัดอาหารกลางวันมาแล้วร้อยละ 63.28 โรงเรียนส่วนมาก ร้อยละ 58.58 จัดบริการให้นักเรียนทุกวัน โรงเรียนคาดว่าจะดำเนินการไปได้มากกว่า 5 ปี มีร้อยละ 36.75 โดยโรงเรียนส่วนมากให้การช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน โดยการให้ทำ งานช่วยโรงเรียนเพื่อแลกอาหารกลางวันร้อยละ 73.79 ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ที่มีขนาดต่างกัน วุฒิต่างการศึกษาต่างกัน และประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารที่ต่างกัน ต่อ การจัดโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนไม่แตกต่างกัน

วิภาวี เกียรติศิริ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครู เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เขตพื้นที่ชนบทยากจน จังหวัด อุทัยธานี" โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้บริหาร และครูผู้จัดดำเนินโครงการอาหาร กลางวันเกี่ยวกับการจัดและปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา เขตพื้นที่ยากจน จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 236 คน เป็นผู้บริหาร 118 คน และครู 118 คน ผลการวิจัยพบว่า

โรงเรียนร้อยละ 39.04 จัดบริการอาหารกลางวันเอง โดยครูและนักเรียนเป็นผู้ จัดและประกอบอาหาร ส่วนใหญ่จัดบริการทุกวันที่เปิดเรียน โดยจัดแบบอาหารจานเดียว และมีคณะกรรมการอาหารกลางวันของโรงเรียนรับผิดชอบ ส่วนโรงเรียนที่เหลืออีกร้อยละ 60.96 ไม่ได้จัดบริการอาหารกลางวัน เพราะขาดครูหรือบุคลากรและงบประมาณ จึงให้นักเรียนนำ อาหารมารับประทานที่โรงเรียน และบางส่วนกลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน มี โรงเรียนเพียงร้อยละ 36.20 ที่จัดอาหารเสริมประเภทนมถั่วเหลือง

ผู้บริหารและครูต่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันว่า เห็นด้วยอยู่ ในระดับมากในด้านต่าง ๆ ดังนี้ การจัดดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนผลของโครงการอาหารกลางวัน

ผู้บริหารและครูเห็นว่า มีปัญหาในการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ในด้านงบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

จันทรา โสมิตรังสรรค์ (2530) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 12" ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดโครงการอาหารกลางวัน อยู่ในระดับกลาง คือ มีปัญหาในด้านบุคลากร งบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ

จากการศึกษาการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ 5 ประการนั้น เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมกับลักษณะงานการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา และสภาพของสังคมเป็นอย่างดี คือ การกำหนดให้โครงการอาหารกลางวันบูรณาการกับการเรียนการสอนนั้นเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นแบบฝึกหัด สำหรับนักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกทำ และแก้ปัญหา ส่วนการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้นักเรียนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าและเพียงพอ นั้น เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนได้ดี โดยเฉพาะกลุ่มเด็กยากจนและการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินโครงการนั้น เป็นหลักการที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี ที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมส่วนคิดในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

จากการศึกษาผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่าความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลสอดคล้องกัน คือความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนในด้านการดำเนินงานพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่จัดบริการอาหารกลางวันเอง โดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดบริการอาหารกลางวัน โรงเรียนส่วนมากจัดบริการให้นักเรียนทุกวันที่เปิดเรียน ในด้านงบประมาณ พบว่ามีปัญหาในเรื่องความล่าช้าของงบประมาณ ในด้านสถานที่และวัสดุ อุปกรณ์พบว่าขาดโรงอาหาร ที่นั่งรับประทานอาหารไม่เพียงพอ และวัสดุอุปกรณ์มีไม่เพียงพอเช่นกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน

ทิพา จันทรคามิน (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "โครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น" โดยใช้แบบสอบถามส่งไปยังครูใหญ่ หรือผู้รับผิดชอบในการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น จำนวน 414 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าปัญหาด้านการจัดบริการอาหารกลางวัน เป็นปัญหาที่สำคัญของ โรงเรียนขนาดกลาง โดยมีผู้เสนอว่าให้ทางจังหวัดจัดงบประมาณสำหรับจัดบริการอาหารกลางวัน ถ้าโรงเรียนไม่สามารถดำเนินการได้เองอาจให้แม่ค่านำมาขาย หรือให้เด็กนำอาหารมาจากบ้าน โรงเรียนที่มีความประสงค์จะทำอาหารขายให้แก่นักเรียน แต่มีปัญหาด้านทุนทรัพย์ควรขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง

สุจินดา รุ่งขจรศิลป์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดกรุงเทพมหานคร" กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็น โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 45 โรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและผู้ควบคุมการประกอบอาหาร นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยใช้สถิติแบบร้อยละ ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดดำเนินงานอาหารกลางวัน พบว่า โรงเรียนเกือบทั้งหมดร้อยละ 95.56 มีการจัดอาหารกลางวัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองนโยบายกรุงเทพมหานครที่ให้ทุนในการจัดอาหารกลางวันเป็นคะแนนสูงสุด วัตถุประสงค์ในการจัดอันดับรองลงมา เพื่อให้นักเรียน ได้รับอาหารที่ถูกต้องตามหลักโภชนาการและถูกหลักอนามัย และวัตถุประสงค์อันดับ 3 ก็เพื่อให้นักเรียนได้รับอาหารกลางวันอย่างทั่วถึง ในเรื่องเงินทุนในการจัดอาหารกลางวันโรงเรียนร้อยละ 62.22 ได้รับทุนหมุนเวียนจากกรุงเทพมหานคร การจัดอาหารกลางวันโรงเรียนส่วนมากโรงเรียนร้อยละ 48.90 จัดบริการอาหารกลางวันบางส่วนและให้นักเรียนนำอาหารมาจากบ้านด้วยมีโรงเรียนร้อยละ 46.66 ที่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้ามาจำหน่ายอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยິงยศ จุฑามาตยงกูร และคณะ (2526) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจสุขภาพอาหารในโรงเรียนกรุงเทพมหานคร" จำนวน 71 โรงเรียน โดยใช้แบบสำรวจสุขภาพและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้ควบคุม การจัดอาหารกลางวัน ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวัน พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ร้อยละ 43.7 ทำอาหารขายเป็นบางส่วน และให้นักเรียนนำมาจากบ้าน

รองลงมาร้อยละ 35.2 โรงเรียนทำอาหารให้บางส่วน โดยมีพ่อค้ามาขาย และนักเรียนนำมาจากบ้านด้วย ส่วนผู้รับผิดชอบในการทำอาหารร้อยละ 19.7 เป็นครูและภารโรง รองลงมา ร้อยละ 16.9 เป็นครู นักเรียนและภารโรง ร้อยละ 14.1 จ้างคนภายนอกมาทำให้

งานวิจัยที่มีผลตรงกันข้ามกับงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ งานวิจัยของ วิทย์ แก้วเกษม (2526) ซึ่งทำการวิจัยเรื่อง "การสำรวจการประปาห้องส้วม และโรงอาหารในโรงเรียนประถมศึกษานอกเขตเทศบาล ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยส่งแบบสอบถามไปยังครูโรงเรียนประถมศึกษานอกเขตเทศบาล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 1,047 โรงเรียน ผลการวิจัยเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน พบว่า โรงเรียนจัดทำโครงการอาหารกลางวันเพื่อบริการเพียงร้อยละ 1.5 เท่านั้น นักเรียนส่วนใหญ่กลับไปรับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน และบางส่วนนำอาหารกลางวันมาจากบ้าน

ผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่างานวิจัยเกี่ยวกับการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนส่วนใหญ่มีผลสอดคล้องกัน คือการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดอาหารกลางวันบางส่วน และให้นักเรียนนำมาจากบ้านด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะโภชนาการ

กัลยา นาคเพ็ชร (2521) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะโภชนาการเด็ก" ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกันมีผลให้ เจตคติของมารดาต่อประเพณีและความเชื่อในการบริโภคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ การให้บุคคลได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะความรู้ทางด้านโภชนาการจะทำให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติไปในแนวทางที่ถูกต้อง และกลุ่มมารดาที่มีการศึกษาสูง และประกอบอาชีพที่ต้องใช้ความรู้ทางวิชาการจะมีโอกาสที่จะแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง เกี่ยวกับอาหารการกินมากกว่าผู้ที่ระดับการศึกษาต่ำและประกอบอาชีพในวงสังคมอันจำกัด เช่น กลุ่มมารดาที่รับราชการจะมีเจตคติที่ถูกต้องสูงสุด รองลงมา กลุ่มที่มีอาชีพการค้า กรรมกร และเกษตรกรรม ตามลำดับ

2. มารดาที่มีเจตคติต่อประเพณี และความเชื่อในการบริโภคอาหารแตกต่างกัน มีผลให้นิสัยในการบริโภคของเด็กแตกต่างกัน และนิสัยในการบริโภคของเด็กกับนิสัยในการ

บริโภคนิยมตามมีความเกี่ยวข้องกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีเจตคติต่อประเพณีและความเชื่อในการบริโภคอย่างถูกต้องสูง ก็มีคะแนนเฉลี่ยของนิสัยในการบริโภคสูงด้วย และนิสัยในการบริโภคของเด็กขึ้นอยู่กับเจตคติและนิสัยในการบริโภคของมารดา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์ เทียมศักดิ์ (2535) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ในโครงการตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครนายก" การดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่าง โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ ของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน
 2. ทดลอง โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ
 3. ปรับปรุงและนำเสนอ โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการ
- ผลการทดลอง พบว่า
1. หลังจากทดลองผู้ปกครองกลุ่มทดลอง จะมีผลสัมฤทธิ์ของคะแนนความรู้ด้านโภชนาการหลังการทดลองสูงกว่าผู้ปกครองกลุ่มควบคุม
 2. โปรแกรมการส่งเสริมความรู้ด้านโภชนาการของผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน มีผลต่อน้ำหนักตัวเด็กปฐมวัย โดยเด็กปฐมวัยกลุ่มทดลองจะมีน้ำหนักเพิ่มสูงขึ้นจนเข้าเกณฑ์มาตรฐานมีจำนวนมากกว่ากลุ่มควบคุม

ฉวีวรรณ กิรติกร และคณะ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาภาวะโภชนาการ ความรู้และค่านิยมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ" โดยสุ่มตัวอย่าง โรงเรียนที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น 16 โรงเรียน ในอำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่ และใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกต ผู้บริหาร ครูปฏิบัติการ นักเรียน และผู้ปกครอง นักเรียนรวม 169 คน ผลการวิจัยพบว่า

ความรู้และค่านิยมของผู้บริหาร ครูปฏิบัติการ นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารโครงการอาหารกลางวันอยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาในการดำเนินงาน พบว่า ด้าน

งบประมาณต้องการเงินเพิ่ม การดำเนินงานขาดทุน ราคาอาหารในตลาดไม่คงที่ ด้านบุคลากร ครูมีชั่วโมงสอนเต็มที่ ผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญของโครงการ ขาดครูที่มีทักษะและประสบการณ์ในทางโภชนาการ นักเรียนมีนิสัยการกินไม่ดี ผู้ปกครองและชุมชนขาดความรู้ยากจน ด้านสถานที่ ขาดสถานที่ประกอบอาหารและรับประทานอาหาร

นันทิยา เกิดวิชัย (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างบริโภคนิสัยกับภาวะโภชนาการของเด็กก่อนวัยเรียน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ผลการวิจัย พบว่า

1. เด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 42.25 มีบริโภคนิสัยอยู่ในระดับดีมาก ส่วนที่มีคะแนนบริโภคนิสัยอยู่ในระดับดี ระดับค่อนข้างดี ระดับพอใช้ และระดับต้องแก้ไข คิดเป็นร้อยละ 26.50, 15.00, 8.25 และ 1.25 ตามลำดับ และมีคะแนนเฉลี่ยของบริโภคนิสัย คิดเป็นร้อยละ 18.10

บริโภคนิสัยที่เด็กก่อนวัยเรียนปฏิบัติถูกต้องเป็นประจำมากที่สุด คือรับประทานอาหารผลไม้ที่มีรสหวาน ๆ ได้ เช่น มะม่วงสุก เงาะ ลำไย ขนุน และทุเรียน ร้อยละ 97.00 รองลงมาคือ รับประทานอาหารครบวันละ 3 มื้อ ร้อยละ 96.50 ส่วนบริโภคนิสัยที่เด็กปฏิบัติถูกต้องน้อยที่สุด คือ ดื่มนมเป็นประจำทุกวัน ร้อยละ 40.50

2. เด็กก่อนวัยเรียนส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 72.00 มีภาวะโภชนาการอยู่ในระดับดีมาก

อาการแสดงการขาดสารอาหารที่ปรากฏมากที่สุดในเด็กก่อนวัยเรียน คือผื่นผุโยก ร้อยละ 42.00 รองลงมาคือ ผอมมีสีจาง ร้อยละ 25.00 ส่วนอาการแสดงการขาดสารอาหารที่ปรากฏในเด็กก่อนวัยเรียนน้อยที่สุด คือ ตาตำหลุดออกจากตาขาวและต่อมไทรอยด์โต ร้อยละ 0.50

3. บริโภคนิสัยของเด็กก่อนวัยเรียนมีความสัมพันธ์กับภาวะโภชนาการ ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

ผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่างานวิจัยเกี่ยวกับภาวะโภชนาการเด็ก ส่วนใหญ่มีผลสอดคล้องกัน คือองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะโภชนาการเด็ก พบว่าระดับการศึกษาและอาชีพของบิดา มารดา มีผลต่อภาวะโภชนาการของเด็ก

งานวิจัยต่างประเทศ

ซัตเตอร์ (Sutter, 1987) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ผลของการอบรมที่มีต่อทัศนคติและการสอนโภชนาการของครูระดับประถมศึกษา" (Effects of In-Service Program on Nutrition Attitudes and the Teaching of Nutrition by Elementary Teachers) โดยแบ่งครูโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลองเป็นครูระดับประถมศึกษาที่อาสาสมัครเข้าฝึกอบรมเรื่องโครงการโภชนาการการศึกษาในโรงเรียนกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่มีได้เข้าฝึกอบรม

ผลการวิจัยพบว่าครูระดับประถมศึกษากลุ่มที่เข้ารับการอบรม มีทัศนคติในด้านโภชนาการเป็นไปในทางที่ถูกต้องกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม และยังพบว่ามีครูโรงเรียนประถมศึกษาจำนวนน้อยที่จะมีความรู้และทัศนคติด้านโภชนาการที่ถูกต้อง ดังนั้นการจัดฝึกอบรมให้แก่ครูจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำให้ครูเหล่านี้ได้มีบทบาทในการจัด และบริหารโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน

กัทแมน (Guttman, 1994) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การประเมินผลโปรแกรมการให้คำปรึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้องค์ประกอบทางด้านการเคารพตนเองและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง" (Evaluating the Effect of an Elementary Small Group Counselling Program on Various Components of Self Esteem and Related Behaviors) วัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลได้จากโปรแกรมการให้คำปรึกษาในเรื่องการเคารพตนเอง พฤติกรรมของนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเคารพตนเอง เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยศึกษาจากนักเรียนระดับประถมศึกษาในเขตแคว้นโอเนียร์ตอนใต้ ซึ่งเป็นนักเรียนจากโปรแกรมการให้คำปรึกษา แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ทั้งสองกลุ่มต้องทำข้อทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ใช้เครื่องมือวัดความเคารพตนเองของคูเปอร์สมิธ (Coopersmith) และจัดอันดับพฤติกรรมตามเครื่องมือมาตรฐานประมาณค่าของเบิร์ก (Burks)

ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการอาหารกลางวัน พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันฟรี จะมีคะแนนพฤติกรรมการเคารพตนเอง เฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่

ไม่ได้เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และในการจัดกลุ่มตัวแปรนักเรียนโครงการอาหารกลางวัน พบว่ามีระดับการเคาระพตนเองสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แซกตัน (Saxton, 1993) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การออกแบบเครื่องมือประเมินผลผลิตขององค์การ และการพัฒนารูปแบบการประเมินในโรงเรียนที่มีโครงการอาหารเพื่อบริการแก่นักเรียน" (The Design and Field Testing of An Organizational Productivity Measurement and Improvement Model in School Foodservice) วัตถุประสงค์เพื่อออกแบบรูปแบบการประเมินระบบของผลผลิต ซึ่งเป็นรูปแบบในการทดสอบภาคสนามในโรงเรียนที่มีโครงการอาหารในโรงเรียน และเพื่อศึกษาผลของข้อมูลป้อนกลับถึงการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ และความพอใจต่อโครงการ และผู้บริหารโครงการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง แล้วมีเครื่องมือวัดซ้ำ และใช้สถิติพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มตัวอย่างได้มาจากโรงเรียนของรัฐในมลรัฐแมริแลนด์ (Maryland) จากเมืองควีน แอนน์ (Queen Anne) ซึ่งจะมีโรงเรียนในเขตเมือง 10 โรงเรียน มีลูกจ้าง 37 คน และมีผู้ประสานงานเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน 1 คน

ผลการวิจัย พบว่าการศึกษารูปแบบเครื่องมือการประเมินปรากฏว่า มีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ และยังพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันมีจำนวนเพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพของการเตรียมอาหารสูงขึ้น เครื่องมือที่ใช้กำหนดรูปแบบนำมาใช้เป็นตัวบ่งชี้สำหรับประเมินผลผลิตได้ ผลการวิจัยยังพบอีกว่า ผู้บริหารโครงการสามารถใช้รูปแบบเพื่อพัฒนาการประเมินผลผลิตและระบบการปรับปรุง โครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน รวมถึงการเพิ่มผลผลิตในโรงเรียนที่อยู่ในโครงการ นอกจากนี้ยังพบว่าลูกจ้างมีความพึงพอใจในการประเมินผลผลิต และระบบการปรับปรุงงานของโครงการ ยกเว้นในเรื่องการจ่ายและโอกาสที่จะเลื่อนตำแหน่ง

โอกเลย์ (Oakley, 1993) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "คุณภาพของการควบคุมอาหารดัชนีชี้ภาวะความสมบูรณ์ของร่างกาย และลักษณะทางครีวเรื่อน ของนักเรียนที่เข้าร่วม

โครงการอาหารกลางวันแห่งชาติ" (Diet Quality, Body Mass Index, and Household Characteristics of Children Participating in the National School Lunch Program) ในปี 1987 -88 มีนักเรียนเข้าร่วมโครงการการบริโภคอาหารแห่งชาติ การวิจัยครั้งนี้ได้สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากเด็กกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 6-19 ปี จำนวน 2,058 คน โดยแยกเป็นกลุ่มจำแนกตามกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน เพื่อเปรียบเทียบในด้านบุคคล เศรษฐกิจและสังคม และลักษณะของการดำรงชีวิต คุณภาพของการควบคุมอาหาร และการวัดในเชิงมานุษยวิทยา การเปรียบเทียบดูที่อายุด้วย การวัดคุณภาพการควบคุมอาหารจะบันทึกไว้ 24 ชั่วโมง ใช้เครื่องมือ BMI เพื่อเปรียบเทียบความสมบูรณ์ของร่างกายแต่ละบุคคล โดยใช้ดัชนีเป็น เปอร์เซ็น ไตล์ที่ 15 16 84 และ 85

ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน 5 วัน ต่อสัปดาห์ ดูเหมือนว่าจะมาจากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำและมีผู้หญิงเป็นหัวหน้าครอบครัว รวมทั้งมีการศึกษาระดับต่ำ และถ้าเป็นครอบครัวที่มีผู้ชายเป็นหัวหน้าก็จะเป็นคนว่างงาน

นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียนส่วนใหญ่อยากให้มีการจัดโครงการอาหารกลางวันฟรี ความคิดเห็นในเรื่องคุณภาพการควบคุมอาหารจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ และไม่ได้เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน

นักเรียนทุกคนมีปริมาณการรับไขมันวันละ 1,000 แคลอรีต่อวัน ซึ่งไม่เกินอัตราที่กำหนดไว้ และนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอาหารกลางวันก็ได้รับปริมาณไขมันต่อวันไม่เกินอัตราเช่นกัน รวมถึงคลอเรสเตอรอลและโซเดียม หัวหน้าครอบครัวที่เป็นสตรีและมีการศึกษาต่ำ มีรายได้ต่ำ มีความสัมพันธ์กับเด็กที่มีค่าเปอร์เซ็นต์ไตล์ต่ำกว่า 85 และสูงกว่า 85 เมื่อแบ่งเด็กตามกลุ่มอายุ เด็กที่มีอายุน้อยกว่า จะได้รับสารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรต ไฟเบอร์ แคลเซียม แมกเนเซียม เหล็ก และโปรตีนสูง

เอลสปิโนซา (Espinosa, 1992) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พฤติกรรมการเล่นของนักเรียนวัยเรียนที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะของโภชนาการ การเรียนในโรงเรียนและครอบครัว" (Playground Behaviors of School - Age Children in Relation to

Nutrition, Schooling and Family Characteristics.) เป็นการวิจัยเพื่อวัด ปริมาณอาหารที่รับประทาน และการสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็กในวัยเรียน ในประเทศ เคนยา

ผลการวิจัยพบว่าเด็กที่มีภาวะโภชนาการที่ดี จะมีความกระตือรือร้นและมีความสุขกว่า และแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่เป็นผู้นำกว่า และขณะเล่นก็มีอาการวิตกกังวลน้อยกว่า เด็กที่มีภาวะทุพโภชนาการ

ลอง (Long, 1991) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "โครงการอาหารโรงเรียนช่วยค่าใช้จ่ายอาหารที่บ้านหรือไม่" (Do the School Nutrition Programs Supplement Household Food Expenditures ?) เป็นการวิจัยโดยใช้กลุ่มตัวอย่าง นักเรียน 5,977 คน

ผลการวิจัยพบว่าข้อมูลจากการประเมินระดับชาติ เรื่อง โปรแกรมโภชนาการใน โรงเรียน ชี้ว่าผลกำไรที่ได้จากโปรแกรมใช้ไปในการจัดซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำ โครงการอาหารในโรงเรียน โดยเฉพาะเงินที่จัดสรรเพิ่มเติมให้โครงการอาหารเข้าของ โรงเรียน ได้ใช้จ่ายไปสำหรับส่วนนี้มาก

จากการศึกษาวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะพบว่าการจัดโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ มุ่งเน้นที่จะให้นักเรียน ได้มีอาหารกลางวันรับประทานตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น โดยการฝึกปฏิบัติจริง ในกิจกรรมการเรียนการสอน และปัญหาสำคัญในการดำเนินงาน โครงการได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณ ขาดสถานที่ประกอบอาหาร โรงอาหาร ขาดบุคลากรและปัญหาทุพโภชนาการของนักเรียนยังคงมีอยู่